

Takšni so!

(Povest. — Spisal dr. Fr. D.)

I.

Sredi XVI. stoletja se je jela širiti po slovenskih krajih nova, Lutrova vera. Radostno so jo pozdravili vsi, katerim je bila poprej katoliška odveč, ki so se šteli zaradi tega za kaj imenitnejšega in boljšega in zrli z ošabnim milovanjem na verno, „nerazsodno“ maso. Sprejeli so jo iz prepričanja tesnosrčni poštenjaki, ki so po napačnem sklepanju zaradi nevrednih vernikov zavrgli pravo vero; kakor toži dandanes preprost človek, da so zakoni slabi, ko bi moral tožiti, da se ne izpolnjujejo ali izpolnjujejo nemarno. Med temi je bilo mnogo duhovnikov, ki so zakrivali z odpadom veliko pohujšanja, a našli takoj mogočnih zaščitnikov. Zakaj, naj je bil tak odpadnik kakršen koli, kakor hitro je odpadel in začel napadati in sramotiti vero in cerkev, ki ga je bila vzgojila v svojem naročju: začeli so ga braniti, podpirati, hvaliti najvplivnejši posvetni veljaki; slava njegova se je razlegla v besedi in v pismu in zveni po mnogih ušesih še dandanes.

A največ zaslombe je dobila nova vera po gradovih, kjer so se bili pridružili imenovanim vzrokom še drugi, važni nagibi. Plemeniti grajščaki so bili s potratnim življenjem ali po vojnih nezgodah izgubili večinoma svoje imetje; še več davkov in tlake se ni dalo iztisniti iz podložnih kmetov; a sosedje in tudi varuhi so bili premožnim cerkvam in samostanom, katere jim je nova vera ponujala ko lahek in dober plen.

Habsburški knezi, poglavarji slovenskih dežel, so se pač ustavljali novotarjenju; a rok niso imeli prostih: od severa jih je pritiskalo uporno protestantovsko gibanje, od juga grozni turški meč, ki je zmagoval po ogrskih, hrvaških in slovenskih pokrajinah. Tako je pretilo od jedne strani protestan-

tovstvo, od druge mohamedanstvo vzeti slovenskemu ljudstvu, kar je človeku najdražje, vero, svobodo in blagostanje.

A dokler so mogli zvesti branitelji katoliške cerkve in njenih pravic na dvoru nadvojvode Karola v Gradcu prosto zagovarjati katoličane, preprečila se je še marsikaka protestantovska nakana; ko pa je leta 1566. zasedel Herbart Turjačan, strasten luteranec, sedež deželnega glavarja na Kranjskem, obrnile so se stvari za katoličane kaj na slabo. Hitro so si porazdelili protestantje vse važnejše in dobro plačane deželne službe, in odrivaje one, ki niso bili njih nazorov, potegnili za seboj, kar je bilo slavohlepnih in dobičkaželjnih mož. Ako so se ganili katoličanje braniti svojih pravic, napadali so jih protestantje in črnili v Gradcu in na Dunaju, da kalé mir. In zgodilo se je čudo. Dasi je bila velika večina prebivalstva, zlasti preprosto ljudstvo, zvesto veri svojih očetov, vendar so vzbudili protestantje z brezobzirnim postopanjem, z vplivom, ki so jim ga dajale deželne službe, polastivši se ročno nove tiskarske umetnosti, ki je širila knjige in spise po njih volji in v njihovem duhu, videz in mnenje, da je poluteranjena vsa dežela. Čul se je iz nje samo lutrski glas, in poročila deželnega glavarja so bila vsa navdahnjena lutrskih nazorov. Po mestih, v Ljubljani, v Novem mestu, si niso upali več katoličani z javno službo božjo „izzivati“ mogočnih protestantov.

Med splošnim odpadom plemstva so se vendar zvesto držali stare vere na Dolenjskem hrabri Lenkoviči.

Ta hrvaška rodbina se je bila proslavila v turških vojskah in si pridobila veliko imetje. Lenkovičev last je bila Mehovo, Podbrežje, Otočec, Pogance, Mirna, Ruprč vrh; in v to ponosno in blago rodbino so se upirale tedaj koprneče oči zavednih katoličanov.

Leta 1569. je bil umrl Ivan Lenkovič, vrhovni vojni poveljnik štajerske, koroške in kranjske dežele. Naslednik mu je bil Jurij Lenkovič, junaškega očeta junaški sin, pogumen branitelj vere in domovine in strah groznim Turkom. Na strmem hribu vrh Gorjancev mu je stal trdni Mehovski grad, ki je branil prehod čez Gorjance in zvesto pazil, kaj da se godi ob turški meji. Odtodi je pošiljal Lenkovič oglednike po gorjanskih potih in prelazih zasledovat, kakšni ljudje da hodijo v deželo in iz dežele; tje so mu naznanjali dan na dan vsako sumno gibanje med Turki; tam je stala ob gradu grmada vedno pripravljena, da se zažge v znamenje, da je Turek v deželi. Saj si prebivavec po Dolenjskem tedaj poleg vseh drugih težav nikdar ni bil svest življenja in imenja; večer je bil strah, da pridere Turek in pograbi in požge, kar so bile s težkim trdom pridobile pridne roke, da pobije ali odpelje v grozno sužnost, kar bi mu prišlo živega v roke. Tudi kadar ni bilo nujne nevarnosti, so razburjale ljudi izmišljene novice, katere so raznašali popotniki in trgovci, ljudje pa tem zvesteje poslušali in tem rajši verjeli, čim groznejše in neverjetnejše so bile.

Kdo bi torej zameril novomeškima mestnima svetovavcema Ravnikarju in Krivecu, ki sta se ustavljala takim neosnovanim govoricam, ko sta lepega septemberskega večera leta 1575. sedela pred Matijevo krčmo v Gotni vasi. Nista sicer priromala iz mestnega ozidja čez Težko vodo semkaj na vznožje prijaznega gričevja pred Gorjanskim pogorjem zaradi krasnega dne, ali da se naužijeta svežega zraka; za take malenkosti so se malo menili v tistih časih: a dobrega vina glas je šel že tedaj v deveto vas.

„Kaj bodele govorili!“ je dejal torej svetovavec Krivec trgovcem, ki so na potu v mesto pred Matijevo krčmo ustavili dolgo vrsto natovorjenih konj. „Poguma nimate, poguma! Turek je človek kakor nas kdo, in poldrug palec železa med rebra ali svinca v bučo, pa obleži.“ In začel je pripovedovati, kolikrat so se Turkov hrabro ubranili

Novomeščanje, dasi jih je bilo ko listja in trave.

„Čujte, mož!“ ustavil je svetovavca popotnik s kratkim mečem ob boku in veliko gorjačo v rokah.

„Mestni svetovavec, prosim“, popravljaj je Krivec.

„Za visokim ozidjem smo vsi svetovavci“, poudarjal je oni, „in čim dalje je nevarnost, tem bliže dober svet. Če bi pa vi z nami hodili čez Gorjance na Hrvaško, bi vam zastajala beseda v grlu, kadar bi začeli rezgetanje turških konj.“

„Ej, popotni mož, saj sem jih videl in slišal. Povej, svetovavec Ravnikar: ali jih nisem streljal, Turkov, ko so plavali s konji čez Krko? Kakor ponirki so se potapljali; a nobeden ni več pogledal iz vode, kogar sem zadel. Povej, Ravnikar, če ni res!“

„In pa kako res!“ pritrdil je prijatelj. „Kaj ne, to je bilo na veliki šmarni dan pred tridesetimi leti, ko sem bil jaz z drogom podrl tri janičarje, ki so pod bregom lezli na ozidje. Spominjam se, kakor bi bilo danes.“

„Moža svetovavca“, opomnil je popotnik, „naši tovorni konji tudi lepo zvoné, in mi pojemo, kadar se bližamo Novemu mestu; kadar pa gremo po hrvaških šumah, snamemo konjem zvonce in kragulje in korakamo tiho svojo pot.“

„Poguma manjka, kakor sem dejal“, razlagal je svetovavec.

Pristopil pa je dolg, suh človek z divjo brado v duhovski obleki in pozdravil: „Mir vam bodi!“

„Et cum spiritu tuo“, odgovoril je Krivec, ki se ga je bil že nekoliko nalezal, in sunil s komolcem Ravnikarja: „Ali ga poznaš?“

„Kaj bi ga ne!“ zagodrnjal je ta.

„Ali hočete kaj jesti ali piti?“ vprašal je krčmar.

„Ne skrbite za to, kaj bodele jedli in pili“, propovedoval je mož, in popotniki so začeli šepetati: „Vlahovič je, Gregor Vlahovič iz Metlike, lutrski predikant.“

„Kdo pa ste, gospod?“ vprašal je zopet krčmar.

„Glas vpijočega v puščavi: Pripravite pot Gospodovo! Oznanje vaveč čistega evangelija.“

„Greste k nam, v mesto?“ vprašal je Ravnikar.

„V Novo mesto, kakor prerok Jona, pokoro oznanjat.“

„Baš prav“, opomnil je krčmar, ne posebno vesel takega gosta. „Tukaj sta dva mestna svetovavca; kar začnite!“

„Sem sedite, gospod Vlahovič!“ vpil je Krivec. „Nama bodete kaj povedali o novi veri. Ali imate gospo s seboj? Kaj je novega po Metliškem? Ali trta lepo kaže? Ali sili Turek iz dežele?“

Pomilovalno je gledal Vlahovič puhlega človeka, ki poprašuje po takih ničemurnostih.

„Jutri bo doletela vaše mesto velika čast“, izpregovoril je naposled in zabodel ostre oči v dobrovoljne svetovavčeve.

„No, no, no, gospod Vlahovič“, vihal je Krivec nos; „Vi menite, ker pride naš deželni glavar, Herbart Turjačan. A takih častij je naše mesto vajeno. Mi smo sprejeli pod svoje strehe že drugačne veljake.“

„Takega še ne!“ razvnel se je predikant. „To je pravi Izraelec brez krivice in goljufije; to je Jozve, ki popelje izvoljeno ljudstvo v obljubljeni deželo, kjer se cedi mleko in med.“

„Tega jaz ne vem“, kimal je Ravnikar, „in se za mleko in med ne brigam, ker je jedno za ženske in drugo za otroke. Ampak če vi mislite, da je glavarjev prihod za naše mesto kakšna neznanska čast, katere mi tako rekoč vredni nismo, se motite. Če pride, prav; če ne, pa ostane naše mesto še vedno to, kar je, in ne izgubi nobene časti.“

„Jutri nastopim jaz na trgu ko oznanje vaveč pravega in čistega evangelija.“

„To mene jako veseli.“

„Kdor je od Boga, poslušaj rad božjo besedo.“

„In pa zabavljanje, če ne leti nanj, poslušaj sleherni človek rad“, pritrdil je Ravnikar. „Vaš rojak Tuškanič je bil lansko leto v teh krajih, in se je vse trlo krog njega. Vsa čast vam, gospod Vlahovič; a v zabavljanju ne vem če ste mu kos. Naši

korarji so zbežali vsi, ko je odprl svoja usta. Prsi ima kakor vinski sod, in glas mu bobni kakor grom. Kadar je odmolil: Čast bodi Bogu! so onstran Krke rekli: Amen. Torej jutri se pa vi izkažite, gospod Vlahovič, in če vam smem kaj svetovati: opominjevanje in svarjenje kar ob kratkem, ker tega je človek hitro sit; zabavljajte pa, kar se dá! Saj veste, kakšen je svet: pod kožo smo vsi krvavi; kdor pa zabavlja, tega imamo za boljšega.“

Zmračilo se je bilo in popotniki so se odpravljali proti mestu.

„Ali se vzdigne?“ vprašal je Ravnikar Krivca, „da nama ne zapró mestnih vrat?“

„Brez skrbi!“ dejal je tovariš. „Meni odpró, če pridem o polnoči. Ali se morda bojiš? Kakšen starejšina pa si? — Da, da“, obrnil se je zopet proti Vlahoviču, „zabavljati znate, Metličanje, in ljudi begati: ampak bojevati se ne znate. Vsakih deset let vam požgó Turki mesto. Sramota! Če bi bili vi za kaj, ne bi hodili Turki čez Gorjance.“

V tem trenutju vzplamti na Mehovskem gradu grmada in usuje iskre in plamen pod zardelo nebo; kmalu potem se pokažejo kresovi na daljnjih visokih gorah. Na mah je umolknil pogovor, obrazi so pobledeli, in tovariši se spogledali; potem pa se je vzdignil hrup in vrvenje in vpitje od vseh strani: „Turki, Turki so v deželi!“ Gostje so vstajali, plačevali, poslavljali se, nihče hitrejši nego mestna svetovavca, ki nista utegnili niti računa poravnati, ampak vpila Matiji, da naj zapiše, in drla proti mestu.

„Počasi, počasi, junaka!“ klicali so trgovci; „idemo skupaj.“

Vlahovič pa se je obrnil proti Mehovskemu gradu in mrmral: „Kazen božja, pravična kazen božja. Bog maščuje svoje proke.“

Čez Krko v tistih časih ni še peljal most v Novo mesto, ampak brod je vozil do dolenjnih mestnih vrat. Proti brodu pa so hiteli od vseh strani ljudje in živina, da se skrijejo za mestnim ozidjem; zakaj samo utrjena mesta in gradovi so bila zavetišča v vojnem času.

„Pustite naju naprej! Midva sva mestna svetovavca“, kričal je Ravnika in odrival ljudi; a ustavljali so se mu, češ da je vsak sebi najbližji. V hudih stiskah sta stopicala med množico in ozirala se proti Gorjancem, in kadar se je prikazala nova tolpa bežečih ljudij, se jima je izvil vzdih: So že tu! in vsak vzklik je množil zmešnjavo in gnečo. Komaj pa sta bila prišla na vrsto in so drožili brodniki ladjo po Krki, se jima je povrnil prejšnji pogum: vzdignila sta glave in mirila prestrašene sopotnike, da ni nobene nevarnosti, da se ne more prikazati noben Turek pred štirimi ali petimi urami.

Po mestnih ulicah je bilo vse živo ljudij, zakaj Novo mesto je bilo tedaj važno tržišče za vso Dolenjsko, za sosednjo Štajersko in Hrvaško in za južne ogerske dežele; tu se je zbiralo tudi vojaštvo namenjeno na mejo; tedaj pa je pribežalo še toliko preplašenih sosedov.

„Naši ljudje izgubé takoj glave“, jezil se je po pravici Krivec, videč to zmešnjavo. „Seveda, marsikdo še videl ni živega Turka, in poguma manjka.“ Hitela sta na mestno ozidje, po hodnikih, po stolpih, do ljubljanskih vrat gledat, če so stražniki na svojih mestih, če je vse pripravljeno. Opominjala sta, naj strogo pazijo na vse, kar se godi, in se spominjajo hrabrih svojih očetov, ki so vsedkar uspešno branili mestno čast in varnost. Mestnemu sodniku Gričarju, ki je že nadziral priprave za brambo, sta pripovedovala, da sta bila daleč gori proti Gorjancem, in da ni še take nevarnosti. In res je ni bilo. Ozidje je bilo visoko in trdno, in v mestu je čakalo premnogo vojakov poveljnika, glavarja Herbarta, da odide nad Turka. A previdnost ne škodi. Pripravljale so se puške in topovi, donašalo in dovažalo strelivo in poskušalo orožje. Utrdbe so bile polne ljudi, ki so govorili le o Turkih. Nekateri so plaho gledali kresove in strmeli v temno noč, kje da se pokaže kak janičar; večino pa je bila prignala radovednost, in ti so brili norce s Turki in kristijani. Brod je vozil celo noč, in vojaški poveljnik je pošiljal brze jezdece čez Krko

proti Gorjancem pozvedovat, kje da je sovražnik. Gradovi blizu mesta, kamor se je bilo zateklo mnogo okoličanov, so skrbno zatvorili vrata, in grajščak na grabnu, ki je hodil po lestvi v svoje poslopje, je zgodaj potegnil lestvo za seboj skozi vrata, narejena v prvem nadstropju, in razvrstil hlapce ob oknih in linah. Malo je bilo spanja tisto noč. Komur ga nista pregnala strah in skrb, preganjala mu ga je razburjenost.

Proti jutru so dohajala poročila, da je Turek udaril na Metliko, a da ga je odbilo mesto, in da se vrača čez mejo. Vesela novica in svetli dan sta pomirila in osrčila ljudi, da so začeli ostavljati pribežališča.

Od ljubljanske strani pa so prihajali konjeniki, kranjski plemenitaši, oblečeni in oboroženi kaj raznovrstno. Največ jih je imelo oklepe iz losove kože in kape s perjanicami ali šleme s šopi; v rokah so nosili jedni kopja, drugi karabinke ali bate, in dolgi meči so jim viseli ob straneh. Vsak plemič je imel jednega, dva ali tudi več hlapcev na konjih ali peš. Na trgu so poskakali s konj, oddali jih hlapcem in porazgubili se po mestu ali zasedli mize pod širokimi na stebrih slonečimi lopami, s kakršnimi so se ponašale hiše po novomeškem trgu. Tu se je prodajalo in kupovalo, ali pa tudi jedlo in pilo; in vztrajni pivci so bili hrabri junaki, ki so se živahno zabavali s pripovedovanjem svojih dogodkov in junaških činov in pili na svoje zdravje. Drugi so hodili oblastno po trgu gori in doli, drugi razkoračeni stali v gručah in smelo ogledovali mimo hodeče ljudi ali preudarjali, kateremu častniku bi se ponudili v službo.

Vedne vojske so bile namreč vzgojile prav mnogo vojakov po poklicu, ki so si bili izbrali ta stan ali iz poguma, ali zaradi dobička ali iz strahu pred delom. Na zimo, ali če se je bilo nadejati miru, so se odpuščali; ob vojnah so jih zopet nabirali častniki, in kakor dandanes posli gospodarje, tako so si prebiral tedaj vojaki službe. Opravo, orožje, konja si je moral poskrbeti vsak sam; a dobro oborožen junak z iskrim

konjem je služil več nego slabo opravljen pešec.

„He, Jernej!“ potegnil je za pas mimo idočega vojaka tovariš, ki je sedel za mizo. „Sedi sem in pij in ne poslušaj teh čenč!“ mahnil je z roko proti mestni hiši, pred katero je visoko na zaboji stal in kričal na ves glas lutrski predikant Gregor Vlahovič. „Ali imaš že službo?“

„Ne še“, dejal je prišlec in sedel. „Čakam Turjačana. Če mi kaj primakne, vstopim pri njem. Kaj pa ti? Lenkoviča si pustil.“

„Kaj pa! Tam je pasje življenje: vedna straža in hoja in boj. Počitka in plena nič.“

„A imenitni so Lenkovičevi.“

„Imenitnost ne redi človeka.“

„Vidiš tam-le onega veselega plešastega mladeniča, ki trka z nekdanjim trebanjskim, sedaj lutrskim župnikom? Ta je sedaj moj gospodar. Priporočil mi ga je moj tovariš tukaj, Janez Strniša. Ali se poznata?“ Vojaka sta si segla v roko.

„Imeniten gospod, vsega priporočila vreden“, segel je Janez v pogovor in nagnil vrč z vinom. „Vojskovanje namreč, ljuba moja tovariša, je umetnost, velika umetnost, ki ima dva dela; razumeta, dva dela. — Ta far pred mestno hišo tako vpije, da človek samega sebe ne sliši. — Torej dva dela: jedno je vzvišeno vojskovanje ali strategija, drugo nizko, navadno, prostaško bojevanje, ki se imenuje taktika. Strateg ima svoje visoke načrte in naklepe in vse naprej premišljeno, kako bo vodil vojsko; taktikar se pa za to ne briga: on zgrabi sovražnika, kjer ga dobi.“

„Lenkovič je tak vražji taktikar“, opomnil je Jernej.

„Naš gospod tam pa, dasi še mlad, je izboren strateg. Na primer: Mi ležimo v trdnjavi, pijemo in kvartamo. Naenkrat počasi strel. Sovražnik je tu, Turek prirožlja, kakih dvesto ali tristo konj. Taktikar bi ga zgrabil; mi pa imamo svoj naklep: hitro pod orožje in na konje!“

„In za Turkom“, pristavil je Jernej.

„Kaj še! Turek na desno gori, mi pa na levo doli. Turek požiga in ropa po naših krajih, mi pa po njegovih.“

„Torej se dobó tudi med Turki takih strategov?“

„Tudi. Kakor sporazumljeni se ogiblremo drug drugega, in obojim se dobro godi. To je služba prijetna in nese; vojak se zredi in postara.“

„Vojskovanje je res umetnost“, premišljeval je Jernej.

„Dober poveljnik, to je poglavitno. Jaz že služim petindvajset let in sem imel že cel ducat poveljnikov, a takega še ne. Pan-krac Dolski je bil tudi duša. Če so udarili Turki v deželo, on je ostal miren. Pustimo jih, je dejal, sedaj so suhi in lačni, in lačnemu volku se treba ogniti. Čez par dni bodo drugačni. A ko so se vračali vsi obloženi kakor tovorni konji in gnali pred seboj živino in ljudi, takrat smo jim zaskočili pot in jim olajšali bremena. Kar so bili narpali, vse je bilo naše; samo ljudi smo izpustili. Če bi jih bili pa poprej napadli, kaj bi bili dobili? Krvave glave. Zatorej, tovariša, živel dober poveljnik, živela vojska! Da bi je ne bilo še konec!“

Mladenič, na čigar zdravje se je pilo, se je pri drugi mizi s tremi plemenitaši in z odpadlim župnikom trebanjskim, Vajkslerjem, tudi dobro zabaval.

„Gospod Vajksler“, potrkal je župnika po rami, „vi pa ne greste tako propovedovat kakor tam Vlahovič? Nič se ne brigate za razširjanje čistega evangelija?“

„Zase sem ga že razširil“, smehljaj se je mož, „drugi naj ga pa zase.“

„Čemu ste se tedaj poluteranili?“

„Čemu pa vi?“

„Jaz?“ smejal se je mlačenč. „Sprl sem se bil z župnikom. Cerkev se nam je hotela podreti, in župnik je zahteval, da jo popravimo, in pritisnil name, ki sem cerkvi varuh. Kmetje pa godrnjajo vselej, kadar je treba popravljati kaj cerkvenega, in tudi jaz nisem imel preveč drobiža. He, kaj, sem dejal, kdor je protestant, temu ni treba popravljati cerkve; jaz sem protestant. Bomo pa še mi, pa še mi, če ne bo plačevanja, so začeli vpiti kmetje. Vse je bilo po koncu. Drli smo v župnišče in zapodili župnika in gostili se,

dokler je bilo kaj. Deželnemu glavarju sem se močno prikupil. A kazen ni izostala. V par dneh mi je že poslal lutrskega predikanta. Pomagam pa si z zvijačo. „Kaj, gospod predikant, se včasih zavzamem, vi hlepíte tudi po posvetnem mamonu kakor papisti?“ in za nekaj časa odjenja. Dela itak nima nič; po letu bi mi lahko pasel krave. Jaz živim kakor tič. Če me gospod pogleda katerikrat po strani, navedem mu samega Martina Lutra: „Kdor ne ljubi petja, bab in vina, ostane žive dni neumna živina.“ Martin Luter, to je svetnik, kakor se spodobi. Trčimo, gospod župnik ali predikant! — Torej jaz sem povedal, kako da sem se izpreobrnil; zakaj pa ste se vi, gospod Vajksler?“

„Oženil se bo“, dodal je sosed.

„Če bi bil dvajset let mlajši, da“, vzdihnil je Vajksler; „sedaj je prepozno.“

„Zakaj? Moški ni nikdar prestar. Nič se ne bojte; saj sem jaz vaš sosed“, krohotal se je tovariš.

Vajksler pa je razlagal, da je zakonski stan mnogo popolnejši od samskega, ker zakonski stan je ustanovil sam Bog, ko je dal Evo Adamu; samskega pa so si izmislili ljudje.

„Potemtakem“, smejal se je oni, „je dal tudi Turkom Mohamed s svojimi, ne vem že koliko, ženami mnogo lepši vzgled nego nam naš Zveličar. Pijmo, gospod Vajksler! Božja milost nas je pripeljala vse v luteranstvo, kaj ne da?“

Tako se je zabavala gospoda. Krog dolge mize nekoliko naprej pa je sedelo kakih osemnajst vojakov, ki so se pogovarjali v laškem jeziku. Zagoreli obrazi, črne oči in kodravi lasje so kazali južni rod; njih poveljnik pa je bil plavolas mladenič, čigar modre oči so strmo zrle po trgu. Ker so v tistih časih često prihajali tujci v mesto, se nihče ni zmenil za te Lahe, kakor so tudi ti govorili le med seboj. Na mah pa se je vzbudila splošna pozornost.

Na trgu pred mestno hišo je nastal hrup, ker sta nastopila proti Gregorju Vlahoviču dva katoliška duhovnika: frančiškanski gvardijan, pater Ivan, in oglejskega patrijarha,

pod čigar cerkveno oblast je spadalo Novo mesto, generalni vikar, mladi in pogumni Polidor Montagnana. Ugovarjala sta živo predikantovim besedam in svarila ljudstvo pred zapeljivcem.

Množica, ki je poslušala poprej deloma iz prepričanja, deloma iz radovednosti, se je razdelila takoj na dve stranki; jedna je pritrjevala katoliškima duhovnikoma, druga lutrskemu; jedni so obdali ona dva, drugi tega. Pričeli so vpiti in zmerjati se, in same od sebe so desnice prijemale za meče. Pritekel je mirit mestni sodnik Gričar, ki je miril po svoje, očitajoč katoliškima duhovnikoma, da napravljata prepir in izzivljeta in ne pustita prosto govoriti.

Sodnikov nastop je osrčil Vlahoviča in njegove pristaše, ki so bili v veliki večini in čutili za seboj mnogo vojaštva. Vlahovič je začel vpiti na menihe in samostane, da jih ni ustanovil ne Kristus, ne apostoli, ampak sam satan, da zbirajo bogastvo v potratno življenje, in ščuval je ljudi, naj ne trpé take sramote v svoji sredi. Vikar in gvardijan sta zavračala divjega govornika, hrup je rastel, zabliskali so se meči na obeh straneh, in razburjeni ljudje so začeli pobirati kamenje in ruvati kole pri šotorih. Tolpa postopacev pa je drla proti samostanu, pobijala šipe, razbijala po vratih in izkušala vlomiti. A tedaj se začuje topot konjskih kopit in žvenket orožja, in razlegne se krik: „Bežite, bežite! Lenkovič“, in pridirjal je mlad vitez z deseterimi hlapci od dolenjih mestnih vrat po ulici, ki pelje s trga k samostanu. Z divjim tuljenjem se je valila tolpa nazaj na trg, ko je slišala ime Lenkovičevo in zagledala mladeniča, ki mu je gorela jeza iz očí in obraza. Dirjajoč ob cerkvi in samostanu gori in doli so pometli hitro jezdec vso cesto in oddirjali na trg.

Tu je trajal vrišč še naprej; a silovitemu Vlahoviču ni več ugovarjal gvardijan Ivan; zabodli so ga bili v gneči in umirajočega so komaj branili katoličani. Vedno ljuteje so napadali nasprotniki, in tudi tebi, hrabri vikar Polidor, so bile štete minute, da ni pridirjal Jurij Lenkovič in razgnal za tre-

nutje osuplih napadovavcev. A le za trenutje; komaj so bili odnesli gvardijana in rešili vikarja, pričel se je iznova boj. Videč tako malo četico pred seboj, so se hitro osvestili protestantje, in hrabil jih je Vlahovič, kričeč na Lenkoviča: „Približal se je Faraon, in Izraelovi sinovi so trepetali. Mojzes pa je rekel ljudstvu: Ne bojte se in glejte velika dela božja, katera bo danes storil!“

Lenkovič se ni briga za kričavega pre-roka, dokler mu niso zastavili pota Vlahovičevi pristaši in je zgrabil jeden njegovega konja za brzdo. Tedaj pa se mu je zaiskrilo oko, in na mah so odleteli pod mečem trije prsti predrnemu napadovavcu, da se mu je stemnilo pred očmi in so bledega odvedli iz gneče. Komaj pa so bili Lenkovičevi izdrli orožje, bliskalo se je na nasprotni strani že kakih petdeset mečev, in oboroženci so se stekali od vseh strani z vikom in krikom, največ iz veselja do rabuke in rvanja. Neoboroženi ljudje so bežali, hiše so se zapirale in tolika zmešnjava je nastala, da so celo Vlahoviču, baš ko je kričal, kako je gospod prevrnil kolesa Faraonovih vozov, izpodnesli zaboje. Zahreščale so deske in mož je bil na tleh, kjer se nihče več ni zmenil zanj, dasi je pridigoval svoj pot naprej.

Lenkovičevi so prišli v stisko, ker so se od treh strani dvigala proti njim dolga kopja. A mladi častnik, ki je sedel tako zamišljen med svojimi Lahi, je bil tudi skočil po koncu in ž njim tovariši. Zasedli so konje, privezane za ranto ob hiši; podkve so zaškrtnile, konji se vspenjali, in skokoma se je postavil častnik poleg Lenkoviča, pozdravil ga in vzpodbujal, naj udari. Laški njegovi spremljevalci so se bili že sprijeli z nasprotniki, in med žvižganjem in žvenketanjem orožja, med vpitjem in kletvijo so se rdečila tla pod nogami, in par vojakov so kmalu odnesli z bojišča. Pa o pravem času je zapela trobenta, in vrsta oklopljenih konjenikov je prihajala na trg. „Deželni glavar, Turjačan“, šlo je od ust do ust. Nasprotniki so potiskali počasi in neradi meče v nožnice in razhajali se s kopji vsak na svojo stran; mestni sodnik je zbiral svetovavce, da se

pokloni glavarju; mladi častnik, ki je bil priskočil Lenkoviču na pomoč, se je, zagledavši Turjačana, zopet umaknil za svojo mizo; Lenkovič pa je obstal na trgu in pričakoval glavarja.

Gregor Vlahovič je bil že zopet na zabojih. Blagoslavljač je razprostiral roke proti glavarju in vpil: „In zopet govori prerok Izaija: Izšla bo mladika iz Jeseta, in vzdignil se bo vladat vsem narodom, in nanj bodo upali narodje.“

Glavar pa je zrl mračno predse, ustavil konja pred sodnikom in vprašal, kaj da pomenja ta nered in to vrvenje. Sodnik je razlagal, da ne pusté katoličani pri miru evangelijskega pridigarja.

„Jaz lahko rečem“, vpil je Vlahovič, „z apostolom Pavlom v listu do Korinčanov: Več težav sem prestal, več ječ, več udarcev, več smrtnih stisk; petkrat sem dobil po štirideset udarcev, trikrat so me topli s šibami, jedenkrat kamenali, trikrat se je razbila moja barka, in jeden dan in jedno noč sem bil v globočini morja.“

„Ni tako, presvetli gospod deželni glavar“, pristopil je Lenkovič, pozdravivši deželnega glavarja, in povedal, kako da so katoličani bili napadeni in ranjen, morebiti smrtno ranjen gvardijan Ivan.

„Bog vas sprimi, gospod baron!“ odzdravil je glavar in stisnil Lenkoviču roko. „Vi ste sin dragega mojega vojnega učitelja, moj sin pa bodi vaš učenec!“ in predstavil mu je šibkega mladeniča, svojega sina, ki je šel tedaj prvič na vojsko. „A vi, gospod sodnik“, obrnil se je k temu, ki je v zadregi mel klobuk med rokama, „ne poznate svoje dolžnosti. Ali tako — tako sprejemate svojega glavarja?“

Mož se je opravičeval, da je moral skrbeti za red po mestu.

„In vzorno skrbite zanj“, jezil se je glavar. „Pred vašimi očmi se je prelivala kri. Kje so drugi oblastniki?“

„Poveljnik pregleduje ozidje, ker smo se sinoči bali turškega napada, kapitelski korarji imajo pa najbrž svoje razloge, da ne sprejemajo presvetlega glavarja.“

„Ali pa se bojé“, opomnil je Lenkovič, „da jih pobije nahujskano ljudstvo kakor patra frančiškana.“

„Kaj se vse godi!“ mrmral je glavar. „Razpor, nered, poboj na vseh koncih in krajih, ko bi imela vladati sloga znotraj, da bi imela vojska zunaj uspeh.“ Lenkovič je gledal predse in mislil si svoje; sodnik pa se je zagovarjal, da ima mnogo premalo moči, da bi mogel krotiti toliko vojaštva.

Tako se je ponesrečil sprejem deželnega glavarja Herbarta Turjačana, čigar prihod je sicer zadušil na zunaj nered, a ni zadušil srda in sovraštva, ki je telo v srcih. Jezdec so bili razjahali in razkropili se iskati hlevov za konje in okrepčila zase; Lenkoviča pa je pridržal glavar in rotil ga, naj neljubi dogodki ne motijo njunega prijateljstva, ki je tolike važnosti za obrambo skupne domovine; naročal mu je, naj izrazi v njegovem imenu očetom frančiškanom iskreno sožalje nad veliko nesrečo; zločinec da ne odide ostri kazni; vabil ga je na kosilo, da razžene jasno vino skrbi oblake.

Glavarja je pač pozdravljalo, ko je jezdil v kapitel, par krikov: Živio Turjačan! živela nova vera! a razvedrilo mu to ni temnega lica.

Lenkovič pa je hitel najprej zahvalit pogumnega tujca, ki se je bil poprej tako hrabro potegnil zanj. Krepko sta si stisnila mladeniča roke in občudovala drug drugega plemeniti obraz, čvrsto postavo, gibko vedenje in ponosno samosvest. Bila sta skoro

iste starosti, vendar je bil videti mirnejši Lenkovič starejši poleg kipeče mladosti novega znanca.

„A s kom mi je čast govoriti?“ vprašal je Lenkovič.

„Moje ime je Gregor“, dejal je mladenič in zardel. „Drugo ime si moram šele priboriti z umom in mečem. Morebiti“, pomolčal je nekoliko, „bodete kmalu slišali o njem; a sedaj še ni vredno, da se imenuje. Ne zamerite torej, da vam je prikrijem.“

„Kakor vam drago. Dolgo ne more ostati skrito ime takega junaka. A kaj namerjate s svojimi izborni oboroženimi hlapci? Vstopite v moje krdelo in pojdite z nami na vojsko! Ali pa vas jaz priporočim Turjačanu.“

Siv plamen je švignil mladeniču iz očí, ustnice so se stisnile, in srepo je gledal Lenkoviča, ki se je začuden takoj pokesal svojih besedij. Obrnil je pogovor drugam in vabil ga na svoj grad, da ga spodobno pogosti.

„Jaz vas častim, gospod Lenkovič“, dejal je naposled mladenič, „ker se tako moško potegujete za vero naših očetov. Tudi jaz sem se zanj boril po Nemškem, Francoskem, Holandskem. V dveh dneh, če Bog dá, vas spomnim vaše ponudbe, in drago mi bo pod vašim praporom pokazati, če sem se kaj naučil v tujini.“

Lenkovič je odšel zamišljen, kdo da bi bil mladi junak; ta pa je sedel zopet v senco k tovarišem, ki so se v tujem jeziku razgovarjali med seboj.

(Dalje.)

Na nebes . . .

Na nebes neizmernem oboku
zvezda je zatrepetala;
vzdrhtela je . . . in raz obnebj
v teme globine je pala . . .

Ne, ne . . . ni to zvezda nebeška —
to je le moje srce,
ki po prošlih sanjah mladostnih
pogreza se v žitja gorje . . .

Fr. Ks. Meško.

Takšni so!

(Povest. — Spisal dr. Fr. D.)

(Dalje.)

II.

Plaho je pogledal brat frančiškan skozi samostansko okno, ko je začul trkanje na zaprta vrata; a spoznavši Lenkoviča, je prišel odpirat. Frančiškani so zahvaljevali mladeniča za pomoč; ta pa je popraševal, kako je gospodu gvardijanu.

„Umrli je za ranami“, so mu povedali.

„Blagor mu!“ vzdihnil je vikar Polidor.

„Meni, gospod baron, pa ste vi rešili življenje, iz česar sklepam, da me še potrebuje Bog. Vi ste naša nada in steber katoliške cerkve.“

V zakristiji je ležalo v krsti truplo umorjenega frančiškana. Ko ga je pokropil Lenkovič, je še pomolil na grobu svojega očeta, čigar ostanki ležé pokopani v frančiškanski cerkvi. Vsi Lenkoviči so bili namreč iskreni prijatelji in veliki dobrotniki novomeškemu frančiškanom. Tam na porti še stoji iz kamna izklesana podoba Ivana Lenkoviča, z mečem opasanega korenjaka z zastavo in rodbinskim grbom v jedni, z batom v drugi roki, ki zre tako mirno in samosvestno in odločno na šibke potomce pod seboj, kakor da bi pomiloval njih slabotnost in jim klical v spomin svojo živo vero in svoja železna dela.

V obednici, kjer je bil tolikrat frančiškanom ljub gost Ivan Lenkovič, so postregli tudi sinu Juriju. Spominjali so se prijetnih časov, katere so nekdaj preživeli v miru.

„Sedaj pa taka stiska!“ je tarnal star boječ župnik, ki se je bil zbal nasprotnikov, popustil župnijo v Soteski in pribežal v samostan. „Oh, Bog se nas usmili! Vse nas bodo pobili. Gospod vikar, vas so poslali pregledat naše nesrečne kraje. Oh, poročajte, da poginjamo!“

„Da, slabe so razmere“, dejal je vikar.

„Bog vas živi frančiškane! Vi nimate od-

padnika v svojih vrstah. A odpadel je arhidijakon in župnik trebanjski, župnika mirnopedški in krški; topliškega in škocijanskega so zapodili graščaki in nadomestili z lutrskima; soteški je pa sam pobegnil“, dostavil je bridko, „kakor najemnik od svojih ovac, kadar pride volk.“

„Oh, gospod vikar“, tožil je oni, „vi si ne morete misliti, koliko sem prestal bridkostij in stiske! Da me niso prepodili že izdavna, ubranil je samo Jurij Turjačan, gospodar v Žužemberku, ki je vnet katoličan. A siromak leži za smrt bolan in morebiti je sedaj, ko govorimo o njem, že izdihnil. Žena njegova pa je huda luteranka in ima na gradu lutrskega pridigarja Krištofa Sivca. Še strastnejši protestant je naš grajščak Franc Šajer, varih soteške cerkve. Ob nedeljah in praznikih kliče v grad podložnike, da ne morejo k službi božji; v gradu jih sili poslušati predikanta, ki ga je že izbral za mojega naslednika. Kdor se količkaj upira, tega kaznuje. Kupovati morajo kmetje lutrske knjige in ob katoliških praznikih delati tlako. Na tlaki jedó sicer nezabeljeno, a ob petkih vedno mast in ocvirke, da prestopajo postno zapoved. Če jaz kakega zakona zaradi zadržkov ne smem in nečem skleniti, hajdi pred predikanta! Tam ni nobenega zadržka. Koliko pa sem jaz že prebil groženj in hujskanja! Kolikrat so mi že pobili okna in razbili vrata, da bi me pregnali! In vse to na moja stara leta.“

„Oh, stara vaša leta!“ zavračal ga je vikar. „Gospod gvardijan je bil mlajši od vas in bi bil gotovo dvajset let dalj živel; a ni se pomišljal darovati toliko let Kristusu Gospodu: vi se pa tresete za te bore ostanke svojega življenja. Kdo si more ceneje zaslužiti nebesa? Če so drugi pogumni za slabo reč, za krivo vero, tem pogumnejši moramo

biti mi za pravico in resnico. Vi, gospod župnik, se povrnete še danes v svojo župnijo in ostanete tam, dokler vas sila ne iztira.“ Župnik se je opravičeval, zagovarjal, branil, prosil, da se je smilil vsem navzočnim; a neizprosni je bil mladi vikar. „Jaz sam vas popeljem nazaj“, je dejal, „in vas bom iznova vmestil.“

„In jaz vas spremim“, je pristavil Lenkovič, „ker tudi menim, da se ni treba preveč bati. Nasprotnikom daje pogum samo naša boječnost, in največ je naša krivda, če nas strahujejo. Koliko pa jih je, nasprotnikov? Tu v mestu je sodnik in par svetovavcev in dva ali trije denarni veljaki. Ti vpijejo in ropočejo in pritiskajo reveže; a razven nekaterih vedno lačnih priliznjencev nimajo nikogar za seboj.“

„Vse odmev iz Ljubljane“, razlagal je Polidor. „Ti ljudje znajo. Nič ne vprašajo, ali je kdo vreden ali ni vreden kake službe ali plačila; samo da je pristaš. Menite li, da bodo ti ljubljenci in varovanci naših protestantov premagali Turka?“

Lenkovič je zmignil z rameni in dejal, da se mu zdi ves način vojskovanja smešen. „Cesar sklepa s sultanom mir na dvanajst, na osem let, plačuje mu davek, podkupuje njegove ministre in sluge in velewa nam, naj mirujemo. Bosanski begi pa se ne brigajo ne za mir, ne za cesarja, ne za sultana in najmanj za njegove ministre, pa nas napadajo leto za letom. Če vrnemo napad z napadom, tožijo nas v Carigradu in na Dunaju, da kalimo mir, in zopet se nam naroča, da mir, mir, mir!“

„Torej ravnaajo z vami kakor protestantje s katoličani. Vzeti nam hočejo vse, kar imamo, in če branimo svojo posest, kričé, da jih preganjamo, in od vseh strani se nam kliče, da mir, mir, mir!“

„Če bi se tisti denar, ki ga plačujemo Turkom, obrnil za vojsko, ne za črno vojsko, ki ni za nič, ampak za izbrano in izvežbano in preskrbljeno z živežem, obvarovali bi se Hrvaška in Kranjska sovražnih napadov. Sedaj pa zbiramo vojake, kader je Turek že v deželi; potem se pomikamo počasi tje,

koder pali in pleni. Ko pridemo na mesto, je že odšel; marsikdo vzdihne: hvala Bogu! in vojska se razide. Komaj se je razšla, je že zopet Turek tu, in mi zopet zažigamo kresove in zbiramo vojsko in se pomikamo počasi proti meji. Zakaj ne udarimo v Bosno? Večina prebivalstva je krščanska, in bi prestopila na našo stran; če pa se navadi turškega jarma, se bo celo rešitvi upirala, in s silo jih bomo morali osvoboditi.“

„To bi bilo vse res“, dejal je zamišljen vikar, „če bi mogla cesar in nadvojvoda ravnati po svoji volji. A protestant in Turek prežita, da izpodneseta Habsburžanom prestol. Čim mogočnejši je Turek, tem bolj raste protestantom greben; in čim bolj pritiskajo na cesarja protestantje, tem brezobzirneje nas napada Turek. Saj veste, ko je zahteval pred dvajset leti rajni cesar Ferdinand pomoči proti Turkom, kaj so mu odgovorili naši poslanci na Dunaju! Da je treba pred vsem skrbeti za kraljestvo božje, za lutrsko vero, da so turške zmage božja kazen za to, ker se cesar upira protestantovstvu. Primož Trubar, odpadli duhovnik, se živo nadeja, da se sedaj, sedaj poluterané Turki in še huje napadejo katoličane. Nova vera je voda na turški mlin.“

„In turška nevarnost voda, ki goni lutrski kolesa; korist je vzajemna“, dejal je Lenkovič. „Vendar storimo, kar moremo, in potrpiamo, kar Bog dá.“ — Vzdignil se je in naročil gospodu vikarju in župniku, da naj bodeta pripravljena, da odrinejo ob treh popoldne; v samostanu da pusti dva hlapca za brambo; z drugimi pa bo pomagal vmestiti kljubu gospodu Šajerju soteškega župnika. „Rajši bi ostal med vami“, je trdil, „nego sedel za glavarjevo mizo. — Pa glavar sam naj bi bil! A on vlačí s seboj vedno kakega predikanta; in jaz ne morem trpeti nadute ponižnosti in arogantne milostljivosti teh ljudij, ki gledajo tako milovalno na nas, katoliške revčeke, in zlasti name, tega Hrvata, s temi hrvaškimi nazori in tem hrvaškim vedenjem in to hrvaško vero. Vraga turškega! in vse to moramo prenašati in zatajevati se in hliniti mirnost, ko vre člo-

veku kri v glavi. V boju se človek vsaj oddahne; a hujše je doma. Pa, kar Bog dá.“

V dvorani v mestni hiši je bilo pripravljeno kosilo deželnemu glavarju in drugim imenitnim gostom, ki so se bili sešli v mestu. Turjačan je bil še vedno slabe volje; niso ga bili nemilo zadeli samo dogodki burnega dne, čudni sprejem, sovražna nasprotstva, neukrotne strasti na obeh straneh: sedeti je moral tudi med dvema protestantskima predikantoma. Jednega, Krištofa Spindlerja, je bil pripeljal iz Ljubljane; drugi je bil Vlahovič, ki se je bil sam povabil. Glavar je želel sicer imeti le vojaške poveljnike krog sebe, a Vlahovič, ki se je bil takoj obesil nanj, se ni dal pregnati. „Pisano je“, je dejal: „Ostanite v tej hiši, jejte in pijte, kar imajo; zakaj delavec je vreden svojega plačila.“

„Prijatelj“, miril ga je glavar, „tukaj imate denarja in jejte in pijte: a nas pustite par ur v miru!“

„Kdor vas zaničuje, mene zaničuje, pravi Gospod“, dejal je mož z žarečimi očmi in povzdignjenim prstom in pričel navajati prikladne in neprikladne izreke iz sv. pisma, iz katerih je sledilo, da mora sedeti on za mizo poleg deželnega glavarja.

Spindler pa, ki bi bil sicer ostal v ozadju, se nikakor ni hotel umakniti Vlahoviču. „Če bo ta Hrvat pri mizi“, si je dejal, „bom jaz tudi, ker bi se ne spodobilo, da bi manj imenitni sedli na boljša mesta.“

In tako sta sedela jeden na glavarjevi desnici, drugi na levici kakor dve živi nasprotji: Vlahovič dolg, z nepočesanimi lasmi, razmršeno brado, blatno obleko in raztrganimi črevlji; Spindler, majhne postave, lepo počesan, gladko obrit, skrbno oblečen, kakor iz škatljice. Drug drugega sta preko glavarja pisano pogledovala; in rekel je Spindler kakor sam zase: „Gospod je šel gostov pogledat in je videl človeka, ki ni imel svatovske obleke, in je dejal: Prijatelj, kako prideš sem, ko nimaš svatovske obleke? Ta pa je umolknil.“

A umolknil ni Vlahovič, ki je dobro razumel, kam da merijo besede njegovega brata

v Kristusu, in dejal je kakor sam zase: „Bil je bogatin, ki se je oblačil v škrlat in tančico in preživel svoje dni v razkošju in je umrl in bil pokopan na dnu pekla.“

Glavarju je bilo jako neljubo to zbadanje in naslonil se je na mizo, da ne bi preko njegovega obraza letele puščice. A kakor na povelje sta se sklonila predikanta nazaj in se zbadala za njegovim hrbtom.

„Ogibaj se onih“, dejal je Spindler, „ki so praznega klepetanja; zakaj rastejo v brezbožnosti, in njih govorjenje razjeda kakor rak, pravi apostol Pavel v drugem pismu do Korinčanov.“

„V pismu do Hebrejcev, dragi brat“, popravljal je Vlahovič.

„Tako pravi apostol Pavel v drugem pismu do Korinčanov“, ponovil je Spindler in rdel od tihe jeze.

„Do Hebrejcev, in pri tem ostanem“, je bil odgovor. Glavar se je naslonil nazaj, predikanta seveda naprej.

„Brat v Gospodu, vi se motite.“

„Ali pa vi.“

„Častiti gospod brat, jaz imam vendar sv. pismo v glavi.“

„Jaz je imam v mezincu.“ — Srdita sta vstala predikanta od mize in hitela v drugo sobo prepričat se, kdo da se moti. Začelo se je hudo besedovanje, in letele so psovke od obeh strani kakor ploha, na veliko žalost glavarjevo in veliko zabavo drugih gostov; nazadnje — kakor pok po gladkih licih in — vse tiho.

„Prva mučenca nove vere“, šepnil je Lenkovič sosedu, ki se je krohotal na ves glas.

Spindlerja ni bilo več k mizi, zmago-slaven pa se je vrnil Vlahovič. Z besedami sv. pisma: „Gospod je pokazal moč svoje roke in osramotil ošabneže“, je zasedel zopet svoje častno mesto in začel govoriti o verjetnosti, da sprejmejo Turki novo, Lutrovo vero.

„Koliko bi bilo pridobljeno!“ je vzdihnil. „Kristusova čeda bi se pomnožila, in vojske bi bil konec.“ Vojščaki so zmajevali z glavami, in srdit se je obrnil Vlahovič do Lenkoviča: „Vi seveda tega ne verjamete.“

„Res, da ne verjamem“, odgovoril je Lenkovič, „vendar se dá poskusiti. Zberimo mesto vojakov gospode predikante in pošljimo jih nad Turke!“

Vojščaki so se muzali, in glavar je pretrgal pogovor z vprašanjem, kakšne vesti da so došle Lenkoviču od meje.

„Ferhad paša, begler-beg bosanski“, dejal je Lenkovič, „napade najbrž v kratkem zopet Metliko. Beg požeški, glinski in alajbeg belajski oblegajo s tritisoč možmi Bihač, kjer je živeža in streliva samo še za kakih štirinajst dni. Tje bo treba udariti.“

„Jaz sem čul“, opomnil je Lenkovičev sosed, „da je udaril Malkočbeg na Senj.“

„Ne, ampak proti Ogrskemu. Naši ogledniki niso vsi zanesljivi. Nekateri so zani Karni, da pazijo premalo na sovražnikovo gibanje; drugi zopet so plašljivci, in če kak Turek kihne, že vpijejo: Bog pomagaj!“

Glavar se je zamislil in pogovor je zastajal. Vsi so težko čakali konca dolgočasne pojedine. Z besedami: „Da se vidimo pojutrišnjem v Podbrežju ob Kolpi!“ sta se poslovila glavar in Lenkovič.

Sam je ostal glavar in premišljeval, kako bi se z malo vojsko, razjedeno po tolikih sovražnih nasprotjih, uspešno boril zoper številnega in složnega sovražnika. V misli vtopljen ni čul ponovljenega trkanja na vrata. Stresnil se je, ko je stal najedenkrat pred njim mladenič Gregor, z drhtečimi ustnicami.

„Zopet me nadlegujete?“ dejal je glavar in gubančil čelo.

„Zopet“, odgovoril mu je tresoč glas. „Poslušajte me, gospod glavar. Vaš bratranec in moj oče“ — glavar je odmahnil z roko — „moj oče, Jurij Turjačan v Žužemberku“, naglašal je Gregor, „leži na smrtni postelji. Iz daljnega kraja sem prihitel, da ga vidim še jedenkrat. Danes teden sem bil v Žužemberku; a po vašem ukazu se mi je zaprl grad in zabranil vstop. Vi ste preprečili, da ne veljam javno za sina svojega očeta, vi preprečili, da nisem mogel pri njem živeti, vi preprečili, da mi niti za spomin ne pripade njegove dedščine; pa naj bo! A da me niti k njemu ne pustite, da ropate njemu

morebiti zadnjo radost, meni gotovo največjo tolažbo, to ni ne plemenito, ne krščansko, ne človeško.“

„Mladenič!“ ustavil ga je Turjačan in vzdignil roko, „umirite se! Mladost hitro govori in se hitro kesa. Moja ponudba vam je znana in velja še. Z velikim veseljem sem čul, da ste se hrabro borili po mnogih bojiščih in niste sramotili krvi, ki teče po vaših žilah. Vstopite v moj polk! Petdeset mož vam izročim; in če ostanete, kakršnega ste se pokazali, in vam bo sreča mila, postanete v enem letu stotnik. Moja podpora vam je zagotovljena; a pod pogojem, da se odrečete imenu, do katerega nimate nobene pravice. Naša plemenitost ne trpi nobenega madeža; in ako res ljubite svojega očeta, ne spominjajte ga s svojim prihodom njegove slabosti in sramote!“

„Torej ne dovolite, da še jedenkrat slišim njegov odzdrav in mu poljubim dobrotljivo roko?“

„Nikdar!“ dejal je glavar trdo.

„In vendar ga bom videl“, je vzkipel mladenič, in kri mu je šinila v lica, „in objel ga bom še noč, njega, čigar sramota je neizmerno plemenitejša od vse vaše časti. Mene preganjate od rojstva sem zaradi mojega očeta in mojega očeta zaradi mene. Ne bojte se! Ne odide vam dedščina; moj oče umira, in jaz sem brezpraven; pa če živi še Bog, ki kaznuje neusmiljenost in krivico, ne boste se veselili plena ne vi, ne vaš sin.“

„Ven, nesramni pankrt!“ kričal je glavar. „Primate ga!“

Stražnika sta prekrizala sulici pred njim; a bliskoma mu je bil meč v rokah in jeden stražnikov zadet na tleh; drugi je odskočil. Mladenič je hitel k svojim ljudem, ki so urno zasedli konje in zdirjali navzdol proti Krki. Baš so bili pridirjali do mestnih vrat, ko je došlo od glavarja povelje, naj se zapró. A Gregor je izdril meč, in vratar, ki je nekoliko poznal ljudi, je brž izprevidel, da ni šala: namesto pred jezdecem je zaprl vrata za njimi. Tedaj pa so pridrli glavarjevi konjeniki, da ujemó Gregorja. Ustaviti so se morali pred zatvorjenimi vrati in kričali so na

vratarja, ki je zmignil z rameni: „Ukaz je ukaz.“ Gregor in njegovi tovariši so bili zapodili konje v Krko, ker ni bilo broda na tej strani, ter jo preplavali. Z obzidja so strelili parkrat za njimi; zadeli niso nikogar.

Lenkovič pa je spremljeval proti Valti vasi naša dva duhovnika in kratkočasil ju s pripovedovanjem svojih bojov s Turki, z opisovanjem tujih krajev in šeg in osrčeval obupnega župnika soteškega, ki se je čim dalje bolj bal svoje župnije in bi se bil najrajši vrnil v samostansko zavetje.

Srečavale so jih dolge vrste tovrstnih konj, obloženih z žitom, sadjem, soljo, platnom, suknom, ki so se počasi pomikale po cesti. Za vozove so bile namreč ceste tedaj slabe; nekako takšne kakor dandanes one, katere kmetje popravljajo radovoljno, ko rajši desetkrat zvrne marsikak poštenjak, nego da bi zasul jedenkrat jarek z gramozom. Za konji so korakali krepki možje z okovanimi gorjачami, ki so sumljivo pogledovali izpod širokokrajnih klobukov. Tisti, ki so poznali mehovskega gospoda ali soteškega župnika, so pozdravljali prijazno in potem hvalili med seboj gospoda Lenkoviča pogum in pohlevnost gospoda župnika.

Solnce je šlo za goro, ko so se bližali naši potniki Soteski. Lenkovič je ukazal dvema hlapcema, naj jezditata hitreje naprej in poskrbita, da se jim ne zapró vrata v župnišče, ako bi se ga bili že polastili protestantje.

Hlapca sta zdirjala in se ustavila par streljajev pred župniščem. Privezavši konja k drevesu, sta skrila karabinki pod suknjo in kakor brez posebnega namena korakala proti poslopju, ki je stalo tedaj blizu ceste, precej daleč od cerkve.

Prav pa je bil pogodil Lenkovič: po zapuščenem župnišču so že gospodarili hlapci soteške grajščine in pripravljali sobe za lutrskega predikanta. Ko so zagledali od daleč četo konjenikov in spoznali starega župnika, so takoj vedeli, kaj da to pomenja, in hiteli zaklepat glavna vrata. A tu sta že stala Lenkovičeva vojaka z napetima karabinkama in rotila se, da bo ustreljen, kdor se gane. Med

tem je pridirjal Lenkovič pred župnišče in vpil, da, kdor ne ostavi župnišča takoj, ga bodo vrgli skoz okno. Hitro se je izpraznila hiša. A na vik in krik je prihitel iz grada gospod Šajer, oborožen, z oboroženimi hlapci, rdeč od jeze. Nadejal se je bil, da se bo, ko se je umaknil preplašeni župnik, tiho in mirno izpremenila katoliška župnija v lutrsko. Kar ni šlo z lepa, je hotel dognati s silo; a ugle-davši Lenkoviča, je obstal in se začel pritoževati, češ da je on varih cerkve; da on oddaja župnijo; da je ta izpraznjena, ker jo je bil radovoljno zapustil župnik; da se ne sme nihče vtikati v te stvari, in da se bo pritožil pri deželnem glavarju. Odgovoril mu je takoj vikar Polidor, da je župnija katoliška, in ako bi bila tudi izpraznjena in njen varih sam turški sultan, vendar ne bi smel predlagati nikogar drugega kakor le katoliškega duhovnika; da pa niti izpraznjena ni, ker se ji župnik ni odpovedal, in da nima pri vsem tem niti deželni glavar niti noben drug protestant nikake besede.

Med prepirom se je nagnetlo od vseh strani grajščinskih podložnikov, ki so komaj čakali pretepa, in začelo je leteti kamenje in oklestki. Lenkovičevi so vzpodbodli konje in se zagnali v množico, ki se je umaknila do gradu. Skoz grajske line pa so pričeli streljati hlapci, in krogla je zadela Lenkoviča v desno ramo, da se mu je pobesila oborožena roka. Umakniti so se morali Lenkovičevi od gradu; nasprotniki pa so zopet pritiskali, razjarjeni, ker jim je bilo ubitih par mož, in drvili so s koli in vsakovrstnim orodjem za onimi. Pridirjal pa je po cesti gor s svojim laškim spremstvom mladenič Gregor, ki je bil že dopoldne priskočil Lenkoviču na pomoč.

Boj je prenehal, ker sta obe stranki čakali, ali se bliža pomoč njim ali nasprotnikom.

„Gospod župnik soteški!“ klical je mladenič od daleč in skočil pred našimi znanci s konja, „ali me še poznate?“

„Kaj pa, da vas poznam“, veselil se je župnik in mu stiskal roko. „Po glasu sem vas spoznal, gospod Gregor, ker moje oči

so oslabele, in vi ste se izpremenili. Kak postaven junak! Koliko je tega, da vas nisem videl? Štiri ali pet let? Vam so prinesla srečo, meni nesrečo in bridkost.“

„To ve sam Bog“, je vzkliknil mladenič. „Kaj pa vi, gospod Lenkovič, tukaj?“ Lenkovič je bil sedel na klop pred župniščem, in tiščal z levico svojo ramo, lice mu je bledelelo in tema se mu delala pred očmi. Vikar Polidor je razložil, kako hudo se jim godi, kako morajo braniti s silo svoje pravice, in kako je zadela krogla Lenkoviča. Mladenič je mignil jednemu svojih jezdecev, ki je hitro izvlekel kroglo, ki k sreči ni bila zdrobila kosti, opral in obvezal rano.

„Ah, gospod župnik“, tožil je Gregor, „vidi se, da so se zarotili protestantje iztrebiti popolnoma katoličanstvo iz dežele kranjske. Deželni stanovi ne trpé nikjer katoliškega prepričanja in uničujejo vsakoga, ki se jim slepo ne pokori. Vi, gospod Lenkovič, ste jim hud trn.“

„Ki jih bode še bodel, če Bog dá“, mrmral je Lenkovič in stiskal pesti in ustnice.

„Kam pa ste namenjeni, gospod Gregor?“ vprašal je župnik. „Vstopite nekoliko. Grajski so mi sicer vse preobrnili; a ljubemu gostu še lahko postrežem.“

„Ne, gospod župnik; meni se mudi v Žužemberk k očetu. Bog ve, če še dobim živega.“

„Res, sam Bog ve. O lepi časi so bili, gospod Gregor, ko je bil vaš oče še zdrav in krepak; a sedaj — vse, vse minulo; sami spomini!“

„Ali gozdar Brodnik še živi?“ vprašal je mladenič.

„Še; a postaral se je. Hči njegova se moži. Ne vem, zakaj ni bila že včeraj poroka.“

„Lenčika? Gotovo prav brhka. Kako sva se rada imela otroka in kako se je včasih bala zame, kader me dolgo ni bilo z lova, in kolikrat sem ji nagajal! Gospod župnik, jedno uslugo!“ Stopil je h konju in odvezal mošnjo denarja. „Shranite mi to! Ako se vrnem, mi izročite; če ne, pa dajte gozdarju, mojemu redniku! Prav težko mi je pri srcu, in zdi se mi, da gledam zadnjič te temne

gozde in to zeleno vodo. Lahko bi bilo vse drugače. Pa kar je, to je. Vedite, gospod župnik, jaz sem došel že pred tednom, da vidim svojega očeta; a ta prokleti glavzar me ni pustil blizu, on, ki je uničil mojo mladost in vse moje nade s peklensko svojo ošabnostjo in brezsrčnostjo. Ubij ga strela!“

„Ne tako, gospod Gregor, ne tako!“ miril je župnik. „Maščevanje je sebi prihranil Gospod, in nobena krivica ne ostane nekaznjena. Vas pa bo obilno blagoslovil, če potrpite. Saj ni nikogar sramota to, kar ni njegova krivda, in le lastne zasluge dajejo človeku ceno.“

„Gospod župnik“, segel mu je Gregor v besedo in skočil na konja, „če bi bili vsi dobri ljudje takih mislij, prevzeli bi se krivičniki še bolj in postali še krivičnejši. Kdor trpi krivico, ta škoduje vsem pravičnim; zakaj on potrjuje krivičnike ter jim daje pogum, da delajo še naprej krivico, češ saj jo trpé ljudje.“ Tak gnev je prevzel mladeniča, da je začel škripati z zobmi. „Da, gospod župnik“, je kričal, „žal mi je, da ga nisem zabodel, njega in sina, ko sem imel tako priliko, kakršne ne bo nikdar več. Zdravi, gospod Lenkovič; najbrž se ne vidimo več.“ Rekši je vzpodbodel konja in skokoma oddirjal proti Žužemberku in spremstvo za njim.

Šajerjevi ljudje so se bili hitro razgubili, ko so spoznali, da je prišla pomoč župniku, ne njim. Lenkovič pa je poslal jednega svojih hlapcev na svoj grad Ruperč vrh, da pripelje še štiri vojake in nekaj tovorov živeža, če bi bilo treba kaj časa ostati v Soteski. Potem pa so dobro zatvorili vrata, zadelali okna pri tleh, nanosili kamenja v nadstropje, če bi se morali braniti, postavili dve straži k oknom in okrepčali se s tem, kar je premogla župnikova kuhinja in klet. Lenkovič je legel utrujen od rane v posteljo in miril vikarja, ki se je bal, da bi bila rana nevarna, in župnika, ki se je tresel, da bo graščak Šajer zopet napadel župnišče.

„Brez strahú!“ je dejal. „Ti-le mali grajščaki so pogumni le proti kmetom in proti tistim, ki se jih bojé. Le loti naj se me! V

osmih urah mu postavim pred grad tristo Uskokov, ki mu prelezejo zidovje kakor divji mački.“

In res se je gospod Šajer bal Lenkovičevega imena toliko, da je bila noč mirna razven nekoliko vrišča in šuma kot odduška onemogle jeze, ki si ni upala udariti. Pozdravit pa je prišlo župnika mnogo župljanov, ki so že žalovali, da jih je zapustil in prepustil lutrskemu navalu.

„Zdaj pa mi povejte, gospod župnik“, dejal je Lenkovič, „kdo da je ta Gregor; ker ves dan me že muči radovednost. Malo je tako brhkih junakov in tako smelih še manj. Ne vem, kako bi se bilo davi godilo gospodu vikarju in meni, da ni priskočil on o pravem času. Meni se ni hotel razodeti; a vi ga poznate, kakor se vidi, in veste njegovo skrivnost. Vnet katoličan je; a to ni noben razlog, da bi tako strastno črtil in proklinjal deželnega glavarja; in čemu jezdi v Žužemberk?“

„To je dolga zgodba“, dejal je župnik, „in če vas ne nadlegujem in vas rana ne boli preveč, povem vam jo. Morebiti bode te med tem zaspali, kar bi bilo za vaše zdravje

dobro, tedaj velika zasluga mojega pripovedovanja. — Ta Gregor torej je sin, nezakonski sin glavarjevega bratranca, Jurija Turjačana v Žužemberku, ki leži na smrtni postelji in je morebiti že izdihnil dušo, ne da bi bil videl ljubljene jedinca še jedenkrat.“

Komaj je bil začel župnik pripovedovati, ga je vznemirilo rožljanje orožja in topot konj v tihi noči, da se je pritisnil k Lenkovičevi postelji. Vikar Polidor pa je stopil k oknu in razložil četo konjenikov, ki so hitro jezdili proti Žužemberku. Nekateri so nosili goreče bakle, od katerih so letele debele iskre in se vil črnosivkast dim. V temnordečem žaru so se posvetili tu in tam divji obrazi in karabinke na hrbtih in meči ob bokih.

Lenkovičev hlapec je prišel povedat, da je jezdil mimo deželni glavar in z njim kakih petdeset konjenikov.

„Bog se usmili! Kaj bo pa sedaj!“ vzdihnil je župnik.

„Kaj bomo slišali jutri! Strašna nesreča!“ Potem je nadaljeval pripovedovanje.

(Dalje.)

O ta testament!

(Novela. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

III. „Vidva mi dajta otroka!“

Drugi dan je bila nedelja.

Debeloglav je vstal zgodaj, da je šel s svojima žlahtnikoma k maši.

Ker so šli otroci k drugi maši ob desetih, so se žlahtniki lahko v miru razgovarjali.

In so se tudi celo dopoldne.

Opoldne sta Beligoj in žena vedela, da je žlahtnik Debeloglav brez otrok in da nikakega upanja nima več, da bi ga kdo klical očeta.

Pripovedoval je:

„Vsega imam dovolj, česar koli mi je treba za zložno življenje. Obilno me je Bog oblagodaryl s posvetnim blagom: le jednega mi ni dal, po čemer sem vedno hrepenel, — zaročja. Oh! in to je kazen, najhujša kazen, s katero me je kaznoval naš Bog! Morda se pokorim za svoje grehe in grehe svojih očetov in dedov, kdo ve? Sam sem! Z ženo sva vedno molila, pa vse zastonj: Bog je storil po svoji previdnosti. Pravega veselja nisem užival, in čim starejši sem, tem manj me veseli vse. Tako grem smrti nasproti z

Takšni so!

(Povest. — Spisal dr. Fr. D.)

(Dalje.)

III.

„Baron Jurij Turjačan v Žužemberku se je bil pred kakimi dvajsetimi leti oženil z gospo Heleno. Zakon ni bil posebno srečen. Gospod je bil vesel, prijazen in vljuden, gospa malobesedna in zelo ponosna; poleg tega on veren katoličan, ona od konca tiha, pozneje od leta do leta strastnejša luteranka, ki je vselej potegnila s protestantskimi gospodovimi sorodniki proti svojemu možu. Proti njegovi volji je poklicala ona v grad lutrskega predikanta, Krištofa Sivca, ki je sedaj v Žužemberku važna oseba. Dobila sta grajska hčer in pozneje sina; toda oboje jima je umrlo v prvih letih. Življenje v gradu je postajalo od leta do leta pusteje in praznejše. Drugi Turjačani so prezirali sorodnika katoličana, in bližnji grajščaki, poluteranjeni, so se ga začeli ogibati, da bi se prikupili onim mogočnikom. Gospod je ostal osamljen. Kolikrat sem čul preprostega človeka, ki je blagroval grajščinskega gospoda, da se mu godi dobro, da ima, česar poželi srce; gospod pa je pohajal sam, zamišljen in žalosten, po gozdu.

Minulo je nekaj let, in ko sem bral neke nedelje popoldne doma brevir, vstopi gospod Jurij Turjačan z gozdarjem Brodnikom, ki ima domovanje v hosti nad Staro Sotesko, in z dečkom kakih sedmih let.

„Tega dečka vam priporočam, gospod župnik“, je dejal, „da ga bodete učili vsega, česar potrebuje plemenitaš: latinščine, branja, pisanja, računanja, zgodovine. Vsako popoldne ga bo gozdar prepeljal sem čez Krko, in jaz pridem tudi katerikrat pogledat, kako da napreduje.“ Gospod je skočil na konja, ne da bi čakal odgovora, in odjezdil hitro proti Žužemberku. Deček pa je ostal pred menoj in mi zrl nepremično v oči. Jaz sem

ga gledal, gledal, in vroče mi je postalo. Ves majhen Turjačan je bil; isto veliko, modro oko, iste odločne poteze na obrazu, isto ponosno držanje. Govoril je samo nemški in govoril jako rad. Tako je žvrgolel in pripovedoval, da je živel doslej v Bazelu na Švicarskem, da mu prav ugajajo naši gozdi, kjer se lahko skače in kriči, in kako prijetno da je potoval z gospodom Turjačanom.

Gozdar Brodnik mi ni vedel povedati drugega, kakor da mu je pred štirinajstimi dnevi nenadoma ukazal žužemberški gospod, naj pojezdi z njim na Švicarsko, in da sta v mestu Bazelu dobila malega Gregorja in ga vzela s seboj. Spogledala sva se z gozdarjem in spoznala, da imava iste misli.

Deček je bil živahen, da sva ga Brodnik in jaz komaj krotila, a nikoli hudoben. Skoraj vsak dan, kadar se je učil pri meni, je prijezdil tudi gospod Turjačan in poslušal in veselil se njegovega napredovanja. Do našal mu je igrač, posajal ga na svojega konja in ponosen gledal, kako predrzen je, in kako bistrega duha. Včasih je šinilo Gregorju v glavo, da je skočil h gospodu Turjačanu, obesil se mu krog vratu in vlekel ga za dolge brke. Turjačan pa ga je božal po gladkih licih in kodravih laseh, zibal ga na kolenih in inako se mu je storilo, da ga je strastno poljubil, posadil ga na klop nazaj in skokoma odjezdil.

Moje in Brodnikove slutnje so se potrjevale; a niti med seboj nisva nikdar govorila o tem, kaj li proti drugim ljudem. Kaj pa sem hotel odgovoriti dečku, ko me je popraševal, zakaj da ni Lenčika njegova sestra in gozdar Brodnik njegov oče? „Čudno“, je dejal zamišljen, „naša Lenčika ima očeta, in jaz sem tudi druge otroke vprašal, in vsak ga ima: samo jaz ga nimam.“

„Kaj pa vaš stari hlapec Marka“, sem dejal v zadregi, „ali ga ima ta tudi?“

„O da, ima ga; a sedaj je že v nebesih, kakor trdi Marka; ko je bil pa Marka mlad, sta živela z očetom na Brezovi Rebri, kjer je bilo prav prijetno, pravi Marka.“

„Vidiš, Gregor“, sem dejal, „marsikateremu otroku umrje oče prav zgodaj.“

„Ali veste, kakšnega si jaz mislim svojega očeta?“ je vzkliknil, in oko se mu je svetilo. „Ne takšnega, kakršen je naš gozdar, dasi pravi Lenčika, da bi ga ne zamenjala za nobenega drugega očeta: a svojega si mislim mnogo večjega, z dolgimi brki, z dolgim mečem, na velikem konju in s perjem za kapo, takšnega, kakršen je gospod Turjačan, prav takšnega.“

Še večja je bila zadrega, kadar je gospoda samega začel izpraševati, kdo da je njegov oče in kakšen da je bil.

„Če hočete, bodite vi moj oče!“ je dejal jedenkrat tiho in se ga oklenil.

„Zakaj ne, če boš priden in poslušen“, smejal se je Turjačan in ga svaril, naj nikar ne hodi sam predaleč v gozd, ker bo zašel, ali pa ga bo volk ali medved raztrgal. Fant je bil namreč tako predrzen, da je s samostrelom in malo sulico umoril že risa in divjo mačko, predno je poznal to zver, in nekoč se je bil vrnil razpraskan domov in pripovedoval ves zasopel, da se je komaj ubranil hudega psa. Ko pa so šli gledat, so našli volka zabodenega. Tako se je razvijal na duhu in na telesu vsem na veselje.

Gospoj doma pa se je čudno zdelo, da hodi gospod skoro dan na dan ob isti uri isto pot. Da bi ga bila vprašala, za to je bila preponosna; a mučila jo je radovednost in jezila se je na tihem nad njegovo neodkritosrčnostjo. Iz radovednosti pa je vzrastla ljubosumnost in domnevanje, da hodi po prepovedanih potih. Zbadljive besede niso izostale, a gospod se ni brigal zanje. Čim bolj so se napele neubrane strune zakonskega življenja, tem bolj ga je gnalo hrepenenje h gozdarju ali k meni doli.

Predikant Sivec, ki je dobro poznal zakonsko razmerje, je s postranskimi opaz-

kami in pripomnjami, s čudenjem, kam da gospod zahaja, da ne sme biti med zakonskima nobene skrivnosti, z milovanjem in tolaženjem netil gospejine slutnje. Sam je bil hitro nekaj slišal, drugo si razložil in o istini se osebno prepričal.

Ko sva sedela nekoč z gospodom pred župniščem in je drvil Gregor gospodovega konja po cesti gori in doli, zapazil sem Sivca, ki je s knjigo v rokah prebiral po cesti in iznad knjige svetlo pogledoval, kaj da se godi pri nas. Opozoril sem gospoda, naj stopiva v sobo, in pokazal mu prihajajočega predikanta. A gospod je nagubančil čelo, zaklel in obsedel. Oni je šel mimo in se delal, kakor da bi nikogar ne bil videl in ničesar ne zapazil. Nekaj dnij ni bilo gospoda več doli, in Gregorju je bilo po njem že dolg čas, a tudi gospod ni mogel prestat dolgo brez sina.

Zopet se je igral Turjačan s svojim Gregorjem, kazal mu, kako se bori z mečem, kako se obrača konj, in veselil se fantove spretnosti, kar prijezdi gospa baronica s svojim oskrbnikom in s predikantom Sivcem. Vročina me je obšla, ker sem slutil, kaj da to pomenja, in najrajši bi bil skril gospoda in dečka. Toda gospod sam je bil že pristopil, pozdravil ženo in jo vabil, naj ostane pri njem. A ni hotela. Ponudil se je, da jo spremi proti domu, a zavračala ga je, da ga neče motiti in da ima že dva spremljevalca.

„Kakšnega lepega dečka imate, gospod župnik“, je dejala, obrnivša se k meni. „Čigav pa je?“

„Jaz sem gospoda barona Jurija Turjačana“, je dejal fant moški.

„Res? res?“ odgovorila je gospa in zardela. „Interesantno, gospod predikant, kaj ne?“ Sivec je zmignil z rameni, povzdignil oči in mrmral o katoličanih in katoliški mravnosti.

„Kdo pa ste vi, gospa?“ je vprašal Gregor.

„Jaz sem tudi gospoda barona Jurija Turjačana“, je odgovorila porogljivo.

„To je čudno!“ zavzel se je deček. „Morebiti ste pa vi moja mati! Oh, to bi

bilo lepo!“ in stekel je k njej z razprostrtimi rokami. Lahko si mislite, kako smo bili vsi osupli in razburjeni od pričakovanja, kako se razvozla zamotana stvar. Posvetilo se mi je upanje in, mislim, da Turjačanu tudi, da omeči nedolžno oko dečkovo trdo srce gospe Helene.

„Jedno besedo, Helena“, dejal je gospod, in na glasu se mu je poznal nemir. Izkušal jo je odpeljati, da bi se pogovorila na samem; a ona se je branila, sunila dečka od sebe, da je padel na tla, in obrnila konja: „Jaz nimam nobenih skrivnostij, gospod Turjačan, in ne potrebujem skrivanja. Dečkov oče bodi, kdor hoče: jaz mu nisem mati.“ Oddirjala je z oskrbnikom in predikantom, ki jo je tiho miril, češ, takšni so, ti katoličani.

Turjačan pa je vzdignil preplašenega Gregorja, stisnil ga k sebi, poljubljal ga, in solza jeze in žalosti se mu je zasvetila v očeh. Kmalu je odpravil njega in rednika, sedel k meni in mi začel pripovedovati.

„Nekaj časa sem še mislil prikrivati svojo skrivnost“, je dejal; „a ker je prišla na dan, nič ne dé in naj bo tudi prav. Najbolj prav seveda bi bilo, ako bi ne imel ničesar prikrivati, ali tudi, ako bi bil takoj razkril vse, kar me je težilo. A človek ne ve vselej, kaj bo najboljše.

L. 1552. sem stal s svojim polkom na Švabskem in se mudil dalj časa v mestu Bazelu, kjer sem se seznanil s hčerjo poštene meščanske rodbine. Obljubila sva si zakon in praznovali smo zaroko. Po mnogih sitnostih in ovirah mojih sorodnikov, katerim nevesta ni bila enakorodna, se je približal dan poroke. Toda v življenju se zvrši marsikaj drugače, kakor si človek misli in želi. Ko smo se najmanj nadejali, dojde nujno povelje, da imamo takoj sedlati in odriniti proti mestu Metzu. Kaj se je bilo zgodilo? Posebna ljubčka cesarja Karola V. sta bila, kakor vam znano, kneza Viljem Oranski in Moric Saški, prvi kalvinec, drugi luteranec; prvi se je vzdignil baš tedaj proti cesarjevemu sinu, španskemu kralju Filipu, ter mu bo najbrž iztrgal Nizozemsko. Moric pa je takoj vso moč, podeljeno mu po ce-

sarjevi dobrotljivosti obrnil proti dobrotniku, napadel ga zavrtno, in toliko da ga ni ujel, ko je moral cesar po noči bežati pred njim iz Inomosta v Beljak. Francoskemu kralju pa je predal ta poštenjak najvažnejša obmejna mesta, med njimi Metz. Tako je prišlo povelje, udariti na Metz, da si zopet osvojimo odpadlo trdnjavo. Kako težko sem se ločil od neveste, si ne morete misliti. Ko so jezdili tovariši iz mesta, sem jaz še jemal slovo od objokane deklice, ki se ni dala utešiti, naj sem jo še tako zagotavljal, da se vrnem v par tednih, in da ji bom pošiljal poročila o vsaki priliki. Kakor bi bila slutila, da se ne bova videla nikdar več! Zgrinjali so se vojaki od vseh stranij, veseli in glasni; jaz sem ostal tih in žalosten. Kjerkoli sem srečal popotne trgovce, katerim sem smel zaupati, dajal sem jim pisma na svojo nevesto, da bi jo tolažil, sam potreben tolažbe. Pričelo se je dolgočasno obleganje brez pravega boja, brez pravega miru. Kakor solnčni dnevi v megleni zimi so me parkrat razvedrila njena poročila, polna ljubezni in gorečih prošenj, naj je ne pozabim; potem na moja pisanja nobenega odgovora več! Lotila se me je silna nepotrpežljivost. Začel sem prositi dopusta, prosil na vseh mestih, kjer sem se nadejal uslišanja: a gluha so bila ušesa povsodi; povsodi se je trdilo, da me nujno potrebujejo. Stopil sem pred poveljnika, očital mu, da me zadržuje iz gole zlobe in rotill se, da uidem, ako me ne odpusti. Tedaj pa sem zvedel, da se baš moji sorodniki trudijo preprečiti moj zakon s tem, da me zadržujejo pri vojaki v nadi, da pozabim neljubo jim nevesto. Jaz sem odkrito povedal povod svojih prošenj in zastavil moško besedo, da se vrnem v dveh tednih. Sredi zime sem hitel v Bazel. Hude slutnje so mi težile vso pot srce. Prešlo je bilo skoro že leto, in pol leta ni došlo nobeno poročilo. Kaj pomenja to! Prišedši v mesto, sem brž dobil znano hišo in odprl znana vrata; a odzdravili so mi neznani obrazi, in reklo se mi je, da ona rodbina ne biva več v tej hiši. Po dolgem iskanju in popraševanju sem dobil sestro svoje neveste in razveselil se v nadi,

da sem dosegel svoj namen. A sprejela me je neprijazno in zavzela se, da sem se sploh še vrnil. Meni pa se je krčilo srce v strahu, kaj da bom slišal. Rotil sem jo pri zvesti svoji ljubezni do neveste, naj me ne muči, ampak pové, kaj da se je bilo zgodilo. In zvedel sem: umrla mi je bila nevesta, umrla, in jaz sem bil tako daleč! Zvedel sem, da se je odposlanec mojih sorodnikov trudil z denarjem in z grožnjami pregovoriti jo, naj se odreče svojega ženina, češ da se itak več ne briga zanjo. Toda zaman je bil ves trud: ni za denar, ni za grožnje ni bila na prodaj njena zvestoba. Tako je čakala in koprnela v upanju in strahu in bridkosti. Porodila mi je sina in umrla. Koliko sem pretrpel, ko sem čul, da je uničena mojega življenja sreča, kako proklinjal sorodnike svoje in svojo slabost, ki se je dala toliko časa slepiti! A nobena žalost, noben kes ne popravi, kar se je zagrešilo. Prinesli so mi sina, malega angelčka, ki se je sladko nasmejal nesrečnemu svojemu očetu. Bridkomila tolažba mi je bilo dete, ki me je tako živo spominjalo matere in v sladki onemoglosti me sililo, da poplačam njemu, kar sem se bil zadolžil njej. Da, da, poplačal ti bom, sem sklepal, in osrečil te, da naju bo zadovoljna in potolažena gledala iz nebes prerano umrla mati. Prvi sklep je bil, da vzamem dete precej s seboj, da je odgojim sam ter mu po zakonu pridobim svoje ime. Prva misel je vselej najboljša ali najslabša, ker jo vdahne ali Bog ali hudič; potem pa začne človek dodajati svoji slabosti, da nastane zmes pol dobrega, pol slabega. Tako sem začel preudarjati tudi jaz. Človek je samec; ne more skrbeti za takega otroka, ki potrebuje mehke ženske roke; treba najprej zagotoviti zakonitost; kaj bi govoril! Zmagali so premisleki. Prepustil sem dete njegovi teti in z radodarnostjo plačeval svoj dolg in miril svojo vest. Vrnil sem se pred mesto Metz in potem, ko se je bilo brezuspešno obleganje opustilo, v domovino. Samotaril sem na svojem gradu in živel v spominih. Prihajali so sorodniki, vabili me v družbe, ponujali mi to in ono imenitno

nevesto, ki bi povzdignila veljavo in vpliv naše rodbine, in pregovorili so me. Podoba mojega sina je sehnila bolj in bolj v mojem srcu. A kakor kazeno za to pozabo me je zadela smrt hčere in sina in izpraznila mi grad in vse življenje. In ko mi je iztrgala smrt iz srca vse poznejše podobe, polastila se ga je tem živeje prva nepozabna, da je odslej ni mogla pregnati ne zabava, ne družba, ne opravki. Čim bolj sem zatiral spomine, tem čvrsteje so se mi vzbujali. Po dnevu, kadar sem bil sam, me je klical moj Gregor, naj ga ne tajim, naj se ga ne sramujem, in v sanjah je iztegoval ročice proti meni in me objemal kakor nekdanj roka njegove matere. Jaz pa sem odlašal in tolažil se, da pride čas, ko se vse odkrije, ko pritisne moja žena iz ljubezni do mene mojega sina na svoje srce. A treba je bilo premagati prej rodbinske predsodke, ki živé v ženskih srcih z mnogo večjo silo nego v moških. Nastali so verski razpori, nesloga v zakonu, prepri v rodbini, kakršnih ne morem opisati. Čim manj pa mi je ostajalo nade, da se mi izpolni želja, tem bolj me je vleklo srce k sinu. Včasih sem hotel popustiti svoj dom, da bi živel ž njim v tujini; potem zopet se mi je zdelo, da poskrbim bolje za njegovo bodočnost, če ga vzamem k sebi. A naj bi se zgodilo kar koli, dalj nisem mogel živeti brez njega; skoprnel bi bil sam. Tako sem ga privedel sem v svojo srečo in tolažbo; če bo pa tudi njemu v srečo, kdo ve! Da se nisem bal po nepotrebnem trdega srca svoje žene, je pokazal današnji dogodek, in ne nadejam se, da se omeči, ker je preponosna na svoje ime, svojo rodbino, svojo krepost. Tako trpimo za svoje grehe, in drugi za naše, luteranci pa se spogledujejo in zavijajo oči, češ takšni so! A resnično povem, bolj se sramujem svoje neodločnosti in slabosti nego hipne zmote vroče krvi.“

Tako mi je pripovedoval gospod Jurij Turjačan. Jaz sem mu podal roko, miloval ga in tolažil, da izteče vse še po sreči, ker se bo gospej gotovo priljubil zali dečko. Gospod je zmignil z rameni in šel.

Doma ga je čakala še večja puščoba, zakaj odpustiti in pozabiti ni znala gospa. Vsa družina se je ločila v dve stranki, gospodovo in gospejino; preprosti ljudje in zlasti katoličani so se držali gospoda, ker je bil dober in vljuden; samopridni oblastneži pa, ki so pričakovali več koristi od gospejine odločnosti, od vpliva njenih sorodnikov in od moči lutrskega plemstva, zlasti vsi tisti, ki so sprejeli novo vero, so stopili na gospejino stran, in lahko si mislite, da je ta prevagovala. Oboji pa so si nagajali in kljubovali; in kadar se je govorilo o mladem Gregorju, so ga imenovali jedni mladega barona, drugi pa grajskega pankrta. Težava mi je bila braniti, da niso take besede došle do nedolžnih njegovih ušes. A on se je oklepaj svojega očeta še tesneje, in vsa otročja ljubezen, ki se tako rada deli na očeta in mater, se je izlivala iz kipečega srca le v jedno srce, očetovo. Do solz me je večkrat ganilo videti, kako se poslavlja sin od očeta kakor za večnost, in drugi dan, kako leti v njegov objem, kakor bi se ne bila videla že leta in leta. Kar je bilo v srcu, to na jeziku: a med burne izraze pristrčne radosti se je prikradel sedaj pa sedaj plašen dvom in zvedava negotovost in temna slutnja.

„Gospa baronica je pač moja mačeha“, je včasih dejal očetu. „Zato me nima rada. A kaj to! Kakšne zgodbe sem slišal jaz doma o mačedah ali pisanih materah! Kako so bile te hudobne, in kako so mučile svoje pastorkel! A tem je pomagal vselej kak angel, če so bili dobri in pridni. Zato se jaz včasih bojim mačeha, včasih pa ne; saj mi bo pomagal kak angel.“ In stisnil se je k očetu in gledal mu v oči, kakor da bi ga prosil, naj ga brani. Tedaj se je lotevala tudi očeta otožnost in skrb za bodočnost svojega sina, in ne brez razloga. Saj se je toliko posvetoval z juristi, vlagal prošnje, trkal tu in tam, kjer je mislil, da mu bodo pomagali pozakoniti sina. A vsa pota in vse prošnje so bile brezuspešne. Upirala se je žena in ž njo vse sorodstvo.

Gregor pa je rasel in se razvil v zalega mladeniča, da ga je bil vesel, kdor ga je

videl. Naučil se je bil, kolikor sem ga mogel naučiti jaz; mnogo spretnejši pa je bil jezdec, borivec in strelec, in radoval se je učitelj, gospod Turjačan sam, da ga prekaša učenec. Govoril in sanjal je sedaj mladenič le o lovu in vojski in bitkah, in dolg čas mu je začelo biti pri gozdarju v hosti. Dobro srce in ljubeznivo vedenje je ohranil, a prijemala se ga je silna naglost, da je ob malenkostih včasih vzplamtel kakor živ ogenj. Morebiti je bila vendar premehka naša vzgoja. Svoje razmerje h grajski gospodi je seveda spoznal polagoma, in to spoznanje je netilo ljubezen do očeta, a tudi črt proti gospe Heleni in sorodnikom, na katerih veliko jezo se je ponosno imenoval Turjačana.

Jedenkrat mu pade v glavo obiskati očeta na žužemberškem gradu. Zastonj mu je branil Brodnik. Meč ob bok in samostrel na hrbet, in hajdi na konja! Vsi niso poznali brhkega jezdeca; vsak pa je gledal za njim, kdor ga je srečal. Ko prijezdi v Žužemberk, zavije naravnost v grajsko dvorišče, skoči s konja in ukaže hlapcu, naj ga oskrbi. Nosil se je tako, da so hlapci in strežaji sicer osuplo gledali in se jezili na tihem, a slušali so, in nihče si ni upal ustaviti ga. Stopil je v obednico baš h kosilu. Pogledali so gospod in gospa in predikant Sivec in dva gosta, kakšen nov gost da prihaja, in se čudili. Gregor pa je hitel odločno in moško k svojemu očetu, pozdravil in objel ga, poklonil se vsem drugim, naj jih ne moti njegov prihod, prisedel in velel slugi, naj mu postreže. Ogorčena se je ozrla gospa v gospoda; a rekla ni nič, ampak vstala in šla. Gospod Sivec se je nemirno presedel na stolu in preudarjal, ali bi popustil gospo ali kosilo. Obsedel je, a držal se je grdo in jedel z jezo. Ujezilo pa je bilo tudi gospoda Turjačana, da je prišel sin nepovabljen in nenapovedan. A samosvestni njegov nastop in odkrito, plemenito vedenje je vzbudilo hitro očetovo ljubezen in ponos in pregnalo nejevoljo.

Gregor pa je ostal na gradu in izkušal od začetka pridobiti si naklonjenost gospe

in gospoda predikanta s postrežljivostjo. Zaman! Vse poskuse je odbila ženska prevzetnost; in gospod Sivec je le namigaval, da bi se dalo morda kaj doseči, ako popusti rimske zmote in sprejme vero grajske gospe in vse kranjske inteligence. Tako se je naveličal Gregor nehvaležnega truda in se ni brigal več ne za gospo, ne za predikanta, še bolj preverjen, da je vera njegovega očeta boljša od vere gospe mačehe. Pisano ga je gledal v gradu še marsikdo drug; a ker ni razumel Gregor nobene šale in znal sukati meč nič manj spretno nego jezik, niso se drznili nagajati mu oni, ki so se prikupovali gospe, in živel je mirno brez skrbi. Gospodu pa je kmalu zagrenilo radost spoznanje, da črti Helena Gregorja sedaj še huje, in da se bo tem manj dala pridobiti za pozakonitev. Prihajali so tudi opomini od sorodnikov, naj se ne sramoti ime slavne rodbine. Tako je vlekla moža na jedno stran očetovska ljubezen, na drugo oziri na ženo in sorodstvo, in silno je trpel v tem dušnem boju, katerega je zaman prikrival bistremu očesu ljubečega sina. Spoznal je Gregor na svojo bridkost, da je njegova prisotnost postala očetu vir nesreče, in takoj sklenil odreči se svoji sreči in ostaviti domovino. Premišljeval je, ali bi ušel skrivaj ali razodel komu svoje misli, in odlagal ločitev, ki mu je bila tako bridka, od dne do dne.

Neprijeten dogodek v gradu je pospešil izvršitev njegovega sklepa. Obiskali so barona Jurija sorodniki, med njimi dva mlada barona. Vsi so seveda prezirali Gregorja in mu kazali, da ni enakoroden; a Gregor je ostal miren. Ko pa sta ga začela dražiti mlada barona in popraševati, kakšne imenitne rodbine da je bila njegova mati, se je spozabil in potegnil meč. Barona sta zbežala in s kričanjem razburila ves grad. Gostje so bili razjarjeni; gospa je razlagala, da mora trpeti take stvari vsak dan, in gospod predikant je dodal, da, kjer ni prave vere, ondi vlada hudobnost in pregreha.

D drugega dne se je že poslavljajal oče od Gregorja. Dal mu je bil zvestega služabnika, dal priporočila do svojih vojnih tovarišev,

oskrbel ga z denarjem in daleč ga spremil. Ko ga je bil še blagoslovil, odjezdil je hitro sin, a iz daljave se je še ozrl nazaj, kjer je stal oče in brisal si oči in želel, da bi mogel iti za sinom. Otožen je jezdil ves dan okrog in prišel tudi k meni, ker se je bil navadil veselje in žalost deliti z menoj, in tožil je kakor očak Jakop, ko je bil izgubil Jožefa.

Žena je postala pač prijaznejša po odhodu Gregorjevem; a gospodu je presedala neiskrena prijaznost izvirajoča iz žolča, ne iz srca. Skaženo je bilo vse življenje. Dušni nemir in vedno nezadovoljnost pa je čutilo tudi telo. Začel je gospod medleti in hirati. Razjasnilo se mu je lice le, kadar je dobil pismo od svojega sina. Kazat je je hodil samo meni: in pač se je smel radovati. Čast mu je delal sin, nosil se je moško in hrabro po bojiščih in hitro napredoval, ljubljen in spoštovan od prednikov in vrstnikov. „Rad bi ga še videl!“ je preudarjal včasih gospod. „A to so samoljubne želje; zanj je boljše, da je drugje. In vendar bi mislil človek, da mora takega mladeniča, ki mu ga ni para v vsem sorodstvu, vsakdo, vsakdo rad imeti; a ni tako, bogme! ni tako. Ljubiva se midva tako goreče, a pomagati si ne moreva. Vse zaman! Na otrocih se kaznujejo grehi očetov. Trpeti morava dva, jaz po pravici, on po nedolžnem, zaradi mene.“

Tako so mu tekli temni dnevi, redko kdaj obsejani s svetlimi žarki. Čim bolj pa se mu je nagibalo življenje k zatonu, tem bolj je hrepenel po sinu; ne da bi si bil upal katerikrat s kako besedo razodeti mu tega hrepenenja. Saj je bil preverjen, da bi se vrnil sin takoj in bi njegova vrnitev pomenila novo nesrečo v družini. A če bi Gregorju samemu bilo to prišlo na misel, kako srečen bi bil oče, da bi ga mogel objeti in pogladiti po mehkih laseh in pogledati mu v svetle oči, naj bi bila morala tudi takoj zopet vsaksebi! Tako je živel mož, ki so mu tolikanj zavidali. Na vse zadnje je obnemogel pod neizpolnjenimi željami in zatajevanjem in žalostjo; vlegel se je, in nič več se nisva videla. Poskusil sem parkrat obiskati ga; a zavrnilo so me, da potrebuje

bolnik miru in ne mara obiskovavcev. Gospa ima vajeti v rokah in predrznost in nasilnost protestantov raste po Žužemberškem in Soteškem. Gozdarja Brodnika, ki je moral dati hčer v grad za deklo, posebno črté ter mu nagajajo kolikor morejo; podložnike silijo poslušati lutske pridige v grajski kapeli, in ubogo, preprosto ljudstvo je vse zbegano in ne ve, katera vera da je prava, katera kriva, in blodi v zmoti, ne da bi se zavedalo. Vse se bo pa še shujšalo po go-

spodovi smrti; in Bog ve, če je dobil Gregor še živega, in kako se bo godilo njemu samemu! Grozne reči bomo slišali morebiti jutri.“

To je bila župnikova povest, ki jo je končal s tiho molitvijo za ljube znance, za katere se je bal. Lenkovič je bil zaspal med pripovedovanjem, in vikar Polidor je dremal poleg postelje. Spravila sta se tudi ta dva k počitku. Vojaki pa so stražili, dokler ni mirno prešla noč. (Konec.)

O ta testament!

(Novela. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

V. „Iz Samote prihaja prokletstvo.“

Ivan je bil čvrst, priljuden fant v sedemnajstem letu. Na Višavi se je kmalu udomačil. Pri polni skledi je pozabil na Visoko. Oče, — tako je moral reči stricu Debeloglavu — ga je imel rad, in mati — Maruši je dobro delo to ime — je skrbela zanj kakor za svojega otroka. Tovarišije seveda ni bilo na Višavi, ki je samotno selišče. Ivan je odrasčal.

Kmalu je vedela vsa okolica, da je Debeloglavov sorodnik, kateremu izroči premoženje.

„Glejte, kakega sina je dobil!“ pogovarjali so se ljudje. „Debeloglav si je dobro izbral.“

„E-e, izbira se lahko, ako pa kar v naročje pade, ne more se izbirati. Fante ima srečo! In ta bo tudi srečna, ki ga bo dobila.“

Takrat se še Ivan ni dosti menil za ženske.

Vsi so bili ž njim prijazni, zakaj premožnemu kmetu se bojé zameriti. Polagoma je postal Ivan ponosen, češ, Debeloglav sem, bogat bom, kdo nam pa kaj more!

Z osemnajstim letom se je Ivan z Višave postavljaj pred cerkvijo v prvo vrsto, in vsakdo je hotel biti njegov tovariš.

„Naš je najgorji“, menila sta se včasih Debeloglav in ona. „Ni vsak tak. Raven kakor jelka in rdeč kakor mak. Dobro sem izbral.“

Debeloglav ga je vzel rad kam na pot, — v semenj ali pa po kaki kupčiji. Nekoč pa mu je bilo vendar žal, da ga je vzel s seboj.

Gori po Rovtih sta ves dan iztikala za kravami, ali kakšno drugo živaljo. Mrve je bilo dosti, prostora v hlevu tudi, pa si je mislil kmet, da je dobro, ako se kaj priredi. Zato sta šla. Kupila sta kravo s teličkom. Ker je bilo že kasno in po cesti daleč na okoli, mahneta po kolovozih in stezah navprek po pašnikih, travnikih in gozdih. V mraku prideta po ozkem jarku, po katerem je šumel potoček do samotnega mlina.

„Aj, aj, kam pride človek, ako kolovrati po neznanih potih!“ izpregovori Debeloglav, popraska se za ušesom in pogleda na desno čez vodo in na levo v breg, toda ni bilo druge poti kakor naprej ali nazaj.

„Ali ne greva proti domu?“ vpraša Ivan.

„Greva! Le hitro poženi, da prej prideva, zakaj mrači se, in še debelo uro imava do doma.“

S palico ohladi kravo po rebrih, da hitreje stopi, Ivan pa požene telička. Ko pri-

Takšni so!

(Povest. — Spisal dr. Fr. D.)

(Konec.)

IV.

Na vse zgodaj je prišlo iz Ruperč-vrha pet Lenkovičevih vojakov z obilnim strelivom. Lenkovič se je vzbudil, ko je priplaval solnce izza Gorjancev. Rana ga je bolela, da ni mogel gibati roke. Župnika in vikarja, ki sta šla maševat, sta spremljala dva oborožena vojaka; drugi so stali pripravljeni za pomoč, „zakaj marsikdo“, je dejal Lenkovič, „se bolj boji puške nego Boga“. Ko je pozvonilo, je prihitelo mnogo ljudij, katerih niso preplašili naduti grajščak in njegovi hlapci. Teh je tudi prikoračilo nekaj; a ko so zagledali oborožena vojaka in druge pripravljene, so se od daleč ustavili, nekoliko pozabavljali in se razšli, tako da se je mirno opravila služba božja. Ko pa se je vračal župnik, so mu začeli pripovedovati ljudje, kakšne grozne reči da so se sinoči godile v Žužemberku, da je po gradu vse razbito in razdejano, da se je bojevalo vso noč, in da je ubitih trideset ljudij, med njimi žužemberški Turjačan in njegov sin Gregor.

„Kar sem slutil“, tarnal je župnik, „vse se je zgodilo, in še hujše.“ Ko so še govorili o teh dogodkih, je prirožljalo po cesti doli zopet krdelo jezdecev, in spoznali so takoj, da so glavarjevi. Na čelu je jezdil sam glavar in na njegovi levici grajščak soteški, Šajer. Da se menita o župnišču, se je lahko razvidelo iz njunih pogledov in iz Šajerjevega živahnega miganja in kazanja. Lenkovič je ukazal duri dobro zapahnuti in ob vseh oknih se pripraviti s puškami. „Kdor se približa na deset korakov, ustrelite ga“, je velel.

„A je deželni glavar“, pripomnil je polglasno vojak.

„Če je sam belcebub“, ga je zavrnil gospodar.

Med tem je bil že stražnik iz župnišča, zapazivši tri konjenike, ki so bili obrnili konje proti župnišču, zavpil: „Stojte, fantje! Če ne, se bo sprožila puška.“ A niso marali. Puška je počila, in jeden jezdec se je prijel za desno uho, odkoder se je pocedila kri; obrnili pa so konje vsi trije.

„Ta predrznost, gospod glavar, ta predrznost!“ vpil je grajščak Šajer in vil roke. „Sedaj je prilika — sam Bog nam jo je dal — uničiti tega vražjega Lenkoviča. On je še jedina opora papistov; z njim se bo strla kači glava. Porabimo priliko; drugič je ne bo.“

Glavar je gledal s temnim očesom župniško zidovje, ne sicer veliko in visoko, a trdno. Videl je okna zatvorjena in na vseh koncih majhne line; in kakor obrne jež, kadar se zvije, bodice na vse strani, tako so gledale puške iz vseh lin, na vse strani, pripravljene izpregovoriti važno besedo. Nekoliko jezdecev se je razpršilo in začelo obkroževati in ogledovati malo trdnjavo; a kdor je prijahal nekoliko bliže in zagledal cev molečo proti njemu in ob cevi svetlo vanj obrnjeno oko, se je hitro sklonil na konju in odjezdil hitreje, nego je bil prijezdil, kakor se naredi prostor, kamor se obrne medved, kadar ga gonijo in napadajo psi.

Izkušeni deželni glavar je vedel, kako lahko se branijo, kako težko osvajajo tudi majhna poslopja. V svesti si je bil, da bi bil naskok brez uspeha, prazne grožnje proti Lenkoviču pa smešne. Premislil je, da bi napad na Lenkoviča vzbudil mnogo hrupa in se mu od deželnega kneza, nadvojvode Karola, hudo zameril; spomnil se je slednjič Lenkovičevega očeta, s katerim sta se skup bojevala toliko let. Pustil je Šajerja govoriti, mahati in jeziti se, skočil s konja in

šel sam proti župnišču in klical, če sme obiskati gospoda Lenkoviča. Odgovorilo se je, da si šteje Lenkovič to prijaznost v veliko čast. Zatvorjena vrata so se odprla in za glavarjem zopet zaprla. Videl je gospod Herbart, da so glavna vrata trikrat zapahnjena, da je hiša polna oboroženih hlapcev in streliva za cel mesec. Nasmehnil se je prisiljeno in menil, da so pripravljeni kakor proti Turku.

„Smo, hvala Bogu“, je odgovoril hlapec.

„Kolika nesreča, gospod Lenkovič!“ pozdravil je glavar bolnika, ki mu ni mogel podati desnice. „Vaše ime zaleže za petsto mož, in vi ne morete na vojsko!“

„Kaj se hoče! Tudi meni bi bilo ljubše in slavnnejše, če bi streljali name Turki, ne domačini“, dejal je Lenkovič in predstavljal generalnega vikarja Polidora in župnika soteškega.

„Kot zaščitnik zakona“, je dejal glavar, „bi vas moral pravzaprav jaz vse pregnati iz tega zavetišča.“

„Gospod glavar“, nasmehnil se je Lenkovič, „siloma nas ne preženete brez topa, če privedete še dvakrat toliko vojaštva; s pravico nam pa tudi ne pridete do živega, ker si nismo v svesti nobene krivice.“

„Kako ne, ko ste pregnali Šajerjeve hlapce in branite gospodu Šajerju ravnati kakor mu drago z izpraznjeno župnijo, kateri je on varih!“

„Ni tako, gospod glavar. Šajer sam hoče izprazniti župnijo in hoče nekaj najti, kar še ni izgubljeno. Toda če mi kdo kaj vzame, česar mu sam ne dam, ne vem, če si je prilaстил po pravici.“

„O tem bomo še govorili“, je dejal strogo glavar. „Zadevo spravim pred deželni zbor, takoj ko se povrnem z vojske.“

„Deželni zbor nima o tej stvari nič govoriti, gospod glavar“, dejal je Polidor. „Imetje je cerkveno in zadeva cerkvena.“

„Gospod vikar“, dejal je glavar, „mi se bojujemo za prostost vesti, za prostost mišljenja, za prostost vere, ki nam je dražja od imetja in življenja.“

„Zakaj pa potem črtite in napadate in uničujete tiste, ki so drugega mišljenja in

druge vere? V imenu prostosti se je vzelo katoliški cerkvi na Nemškem skoro vse imetje, ki so ga ji bili podarili katoliški predniki; in tu pri nas komaj branimo, da se ne zgodi takisto. V imenu prostosti se je izsililo načelo, da ima deželni knez odločevati o veri podložnikov. Brez usmiljenja se je izvedlo to načelo, kjer je deželni knez protestant; kadar pa se hočejo naši knezi ravnati po tem načelu, takrat je vse po koncu ter jim kljubuje in nagaja. Kjer ima protestant večino, tam ne pozna nobenega ozira na manjšino; kjer pa je v manjšini, kriči, da je zatiran, ako se ne dá strahovati večina. Vi napadate, mi se moramo braniti; a da se sploh branimo, to vas jezi, da nas tožite po pismih in knjigah in govorih.“

„Zadosti, gospod generalni vikar!“ zakričal je glavar, rdeč od jeze. „Spoštovanje do gospoda Lenkoviča mi brani, da vam ne odgovorim tako, kakor bi zaslužila vaša predrznost. A najin račun še ni sklenjen, in varujte se me! Sinoči sem kaznoval po zasluženju predrznega vsiljenca, vašega sovranika —.“

„Torej tudi mojega“, dodal je Lenkovič. Glavar ga je nevoljno pogledal, a se nekoliko pomiril.

„Ko se vrnem z vojske srečno, če Bog dá, izkušal bom pridobiti oblastvu in zakonom veljavo, katero jim nekateri odrekajo; a se bodo kesali, kakor gotovo se imenujem Turjačan Gospod Lenkovič, ozdravite kmalu! Vi ste zapeljani, in midva se bova kot poštena vojaka lahko pogodila.“

„Gospod glavar“, popravljaj je Lenkovič, „vi se motite, ako menite, da me je kdo preslepil in zapeljal. Narobe; jaz sem osrčeval gospoda župnika, naj se ustavi krivici, ki ni samo njemu, ampak tudi župljanom njegovim v veliko, morebiti večno škodo. Krivic, pod katerim trpi dobra stvar, nikakor ni prenašati.“

„Kaj je pravica, kaj krivica“, zavrnil ga je glavar, „o tem ne bodeva odločevala midva sama, ampak drugi sodniki, in dan sodbe je blizu. Sedaj gremo nad zunanjega sovražnika, potem se pa obrnemo proti no-

tranjemu. Obžalujem pa iskreno, da se vam je pripetila nesreča, in bojim se, da bom pogrešal vašega meča." Lenkovič je odgovoril, da je že ukazal svojim vojakom, kdaj in kje da se imajo pridružiti glavarjevemu krdelu; želel mu je obilo bojne sreče in obžaloval, da mu mora nasprotovati v soteški stvari.

Glavar je odšel, in za njim so se zopet zatvorila vrata. Ko je zasedel konja, je zdirjala vsa konjica po cesti ob Krki doli.

"Ali se treseta, gospoda?" nasmehnil se je Lenkovič razjarjenemu vikarju in preplašenemu župniku. "Nič bati! Beseda še ni ubila nikogar. Kadar je nasprotnik najslabejši, grozi se najhuje."

"Bog nas varuj njegove jeze!" tarnal je župnik.

"Svoje jeze!" popravljaj je vikar. "Deželni glavar je mogočen gospod, a bo zadel ob mogočnejšega."

"Sedaj smo brez nevarnosti", dejal je Lenkovič, "ker je odšlo vojaštvo in ž njim Turjačan in Šajer. Vrata naj se odpro, in polovica vojakov naj odide."

Moško vedenje Lenkovičevo je doseglo, da se nihče več ni predrznil napasti župnišča ali cerkve.

Ko se je storil mrak, in je Lenkovič nekoliko zadremal, sta sedela v prijetnem večernem hladu na klopi pred župniščem vikar in župnik in se menila o znamenitih dogodkih važnega časa. Ne daleč proč so balinali Lenkovičevi vojaki. Po cesti doli pa je privozil z voli star mož poln voz hišne oprave.

"Kam pa vi, gozdar Brodnik?" vprašal je župnik zavzet starega znanca.

"Po svetu, na stara leta", bil je odgovor in mož je pognal živino. Toda župnik ga je ustavljal, naj vendar pove, kam da pelje in odkod in zakaj.

"Gospod je umrl", dejal je gozdar in ustavil vola; "gospa me je zapodila iz službe in vrgla iz hiše. Bom videl, če dobim še kje kaj dela. A kdo mara za starca in za katoličana! Saj smo reveži, da bi se nas Turek usmilil." Župnik je prinesel okrepčila, silil moža, naj se počije in pove, kaj da se je

bilo zgodilo v Žužemberku, ko pripovedujejo ljudje tako grozne reči in tako različno.

Starec je sedel na klop, obrisal si pot z obraza in začel pripovedovati: "Včeraj popoldne sem šel v Žužemberk", je dejal, "nekoliko po opravkih, nekoliko, da bi zvedel, kako je gospodu, in tudi zaradi hčere, ki služi v gradu. Predikant Sivec jo nagovarja, naj se poluterani in ga vzame za moža; obeta ji vsakovrstne stvari, in gospa jo sili v ta zakon. Jaz pa se bojim, da bi se ne dala pregovoriti; zakaj mlada dekleta so vihrava in ugajajo jim lepe besede in gosposke suknje in zložno življenje; in ker Lenčika nima več matere, moram jaz tem bolj paziti nanjo."

"Z logarjevim Janezom se je tedaj razdrlo?" čudil se je župnik. "Lejte si, v nedeljo sem ju bil tretjič oklical, in mislil sem, da bo v ponedeljek poroka; a ni bilo ne svatov, ne poročila. Torej razdrli ste?"

"O nismo mi razdrli, gospod župnik; ampak gospa neče več dati dovoljenja."

"Neznosne razmere!" jezil se je vikar.

"Je tako", prikimal je mož. "Gospa se poteguje za predikanta, meni pa prizadeva največjih skrbij. Saj veste, kakšen je svet dandanes! Kar hoče veljati za kaj boljšega, se ne meni več za našo vero, in ženske so ničemurne. — V takih skrbih sem zavil v grad, ker sem sicer smel iti h gospodu, kadar sem hotel. A včeraj je bilo drugače. Zavrnilo so me pri velikih vratih, češ da ne sme nihče h gospodu; rekel sem, da grem k hčeri; a sluge so se začeli norčevati, da ne pridem v grad, dokler nisem grajskega pridigarja tast. Kaj sem hotel! Sedel sem na kamen nasproti gradu in čakal, če zagledam hčer, da bi izpregovoril ž njo par besedij. Po Žužemberku so govorili, da je gospod že mrtev, ali da umira; da je dal poklicati župnika, a da tega niso pustili v grad; da se napovedujejo katoličanom še vse hujši dnevi; in vsak me je vprašal, če vzame res Sivec mojo hčer. Tako je potekala ura za uro, ne da bi bil videl Lenčike, in zmračilo se je. Takrat pa prijezdi po klancu gor osemnajst konjenikov, in pomislite, kdo je bil načelnik! Gregor,

naš Gregor. Spoznal sem ga takoj; on pa mene ne, ali pa me ni videl. Kaj da namerja, to sem slutil; a grajski ljudje tudi. Baš, ko so pridirjali pred grad, so se zaprla vrata pred njimi. Gregor je kričal, da hoče videti svojega očeta, rotil se in grozil, da pobije po gradu vse, ako mu ne odpró; a pomagalo mu je tako malo kakor meni moja potrpežljivost, in s konjem se ne pride čez ozidje. Tedaj pa je mignil Gregor jezdecem; poskakali so s konj, izročili jih dvema hlapcema in razpršili se po trgu. Ne dolgo, in bili so zopet pred gradom z lestvami, ki so jih bili po dve in več zvezali skup. Takoj sem spoznal naklep, in izpreletela me je groza. „Gospod Gregor!“ sem zavpil in skočil k njemu. „Nehajte za božjo voljo! Usmilite se sami sebe in poslušajte me!“ Zaškripal je z zobmi, divje me pogledal kakor blazen in dvigal težko lestvo. Predno so bili še služabniki ob grajskih linah, so bile že lestve prislonjene, in kakor ris je plezal Gregor, karabinko čez pleča in meč v zobeh, prvi po lestvi in drugi za njim, in tako na treh krajih tovariši. Kakor bi trenil, so prelezli ozidje, in kričanje in streljanje se je pričelo po gradu. Kar se je godilo notri, sem izvedel pozneje. Gospa se je bila zaprla v svojo sobo, sluge se poskrili; a Gregor se tudi ni brigał zanje. Hitel je v sobo svojega očeta in ga našel mrtvega na odru. Vrgel se je nanj in objemal ga in ihtel kakor otrok. Med tem pa je bil ušel oskrbnik iz gradu, ukazal býti plat zvona, sklical podložne kmete, in kmalu je prihitelo ljudij vse črno, s sulicami, meči, koli, kosami in vilami in obkolili so grad od vseh strani. Ako bi bil tedaj pobegnil Gregor, še bi se bil rešil; kamorkoli bi bil udaril s svojimi vojaki, povsodi bi si bil naredil z mečem gaz skož kmetiško vojsko. A ni se mogel ločiti od trupla svojega očeta, in čas je potekal. Po noči pa pridere s celo vojsko konjenikov sam deželni glavar in zaskoči izhod na vse strani. Ujet je bil Gregor. Oskrbnik je odklenil vojakom skrivna vrata; polovica jih je vdrla v grad, drugi so stražili zunaj, in vnel se je krvav boj. Padel je Gregor ob

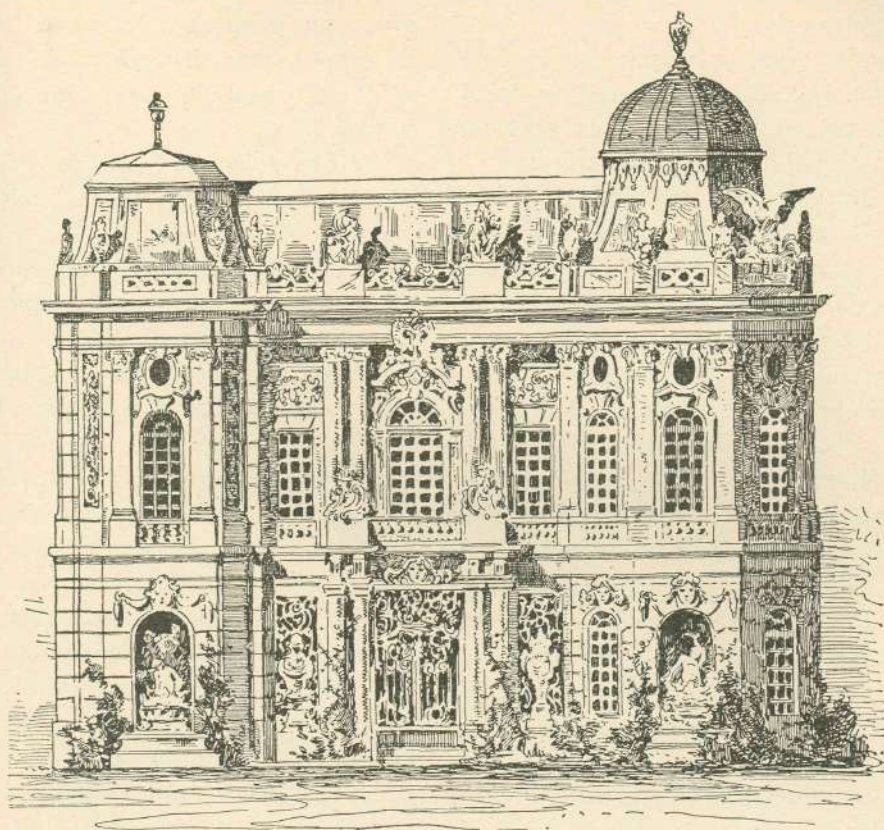
truplu svojega očeta, ko je bil pobil pet nasprotnikov, padla po silni brambi večina njegovih tovarišev, osem pa so jih pometali Turjačanovi vojaki skož line, da so jih lovili na sulice stražniki spodaj. Tako je umrl naš Gregor. Pogubila ga je grozna njegova strast in brezsrčnost tistih, ki mu niso privoščili, da bi bil videl še jedenkrat svojega očeta.“

Samega gozdarja je pretreslo pripovedovanje, da je ganjen umolknil in se zamislil; duhovnika in vojaki Lenkovičevi, ki so se bili približali, so strmé in tiho sopeč, da ne bi preslišali nobene besede, poslušali strašno zgodbo.

„Veliko groznega sem že videl in doživel v svojem življenju“, je nadaljeval gozdar; „takšne groze še ne, kakršne sinočnjo noč, ko so ob gorečih bakljah metali trupla skož okna doli, jih slačili in odpeljavali čez Krko. Ostal sem v Žužemberku, ker me je bilo strah iti samemu domov. — Prihranil sem tudi grajskemu biriču pot, ki mi je davi izročil pismo, da nisem več grajski gozdar, in da se moram takoj spraviti iz hiše. Bogme, boljše je tako. Vedno bi me bilo strah sredi gozda pod ono streho. Premislite! Ko grem opoldne proti svojemu staremu domu in zavijem po bližnjici proti Strmi strugi, udari mi v nos mrtvaški duh in od daleč začujem tropo krokarjev in kruljenje divjega merjasca. Stresla me je strašna slutnja. Ker nisem imel orožja razven samostrela, sem se urno vrnil po shojeni poti domov, kjer me je težko pričakoval Janez in popraševal po Lenčiki. Pač sem ga malo potolažil, ko sem dejal, da ni misliti na ženitev v takih časih, ko se godé drugodi strašne reči. Ukazal sem mu, naj vzame samostrel in sulico, in jaz sem vzel meč in puško, in šla sva molčé, jaz razburjen in on bled od jeze zaradi svoje neveste. Še glasneje so se drli tiči ob Strmi strugi, in še se je čulo zamolklo kruljenje. „Ali je mrhovina ali mrlič“, dejal je Janez, in zagledala sva kakih dvajset golih človeških trupel, ki so ležala križem kakor drva, in krokarji so trgali meso, in merjasec je mesaril jednega mrliča. Ustrelil sem,

da bi odgnal zveri, in tiči so se leno vzdignili in obsedeli po bližnjih drevesih in drli se še huje. Merjasec je vzdignil ušesa, naščetinil kožo, mlel z zobmi in gubančil rilec, tako da sva skočila midva vsak za svoje drevo. Jaz sem zopet nabil puško, in Janez je sprožil samostrel in zgrabil za sulico. Prašič naju je gledal s krvavimi očmi in godel, potem pa se obrnil in se izgubil v gošči. Midva sva stopila naprej in spoznala

stora! Spogledala sva se z Janezom in razumela se. Prinesel je od doma dve lopati in zagrebla sva ostanke našega Gregorja. Bog se usmili njegove duše in varuj nas pre-nagle volje! Mimo tistega strašnega kraja ne pojdem jaz več, in po ušesih mi še vedno zveni krokanje in kruljenje in še vidim merjasca, ki rije po človeškem drobu in mu leti iz polnega gobca človeško meso. Zatorej le proč, proč!“

Avstrijski paviljon na pariški razstavi.

med tovariši ubitega Gregorja. Toda kakšen je ležal pred menoj! Razbit, razmesarjen, razdejan, komaj podoben brhkemu nekdanjemu Gregorju. To je tedaj sin mogočnega žužemberškega gospoda, sem si mislil, ta mladenič, ki bi bil lahko po svojih dušnih in telesnih močeh čast in ponos in veselje svojcem, ta moj ljubljenec, ki sem ga jaz vzgojil, ta junak, ki se ni bal nobenega človeka in nobene zveri, ki je tolikrat prehodil ta gozd, ki mu še za grob ne bi smel dati pro-

„Toda ne nocoj!“ zadržaval ga je župnik in zadržal tem lože, ker Brodnik sam ni vedel, kam da naj se obrne. Spravil je pod streho voz in živino, kamor mu je bil pokazal župnik. Vikar je bil šel gledat, če je Lenkovič že zdrاملjen, in pravit mu čudno zgodbo žužemberško.

„Hčer Lenčiko bodete pa kar popustili?“ nagovoril je gozdarja zopet župnik.

„Poskusil bom dobiti jo nazaj“, zdihnil je mož. „A kaj hočem sedaj, ko še sam

nimam doma! Izročiti jo moram Bogu in moliti, da ne izgubi prave vere, dandanes, ko vse odpada.“

Ni bil še izgovoril teh besed, ko pridirjata na konjih po cesti doli moški in ženska. Župnik in gozdar sta se ozrla in gledala z roko nad očmi in gledala in nista verjela svojim očem.

„To je Lenčika!“ zakriči naposled Brod-nik, „Lenčika in Janez.“ Že sta ustavila pri njih konja, in Janez je hitro razjahal in po-magal Lenčiki s konja.

„Kaj pa to pomenja!“ čutil se je oče.

„Lenčika, brž se skrij!“ hitel je mladi logar. „Za petami so nama; toda pri moji veri: kdor se naju loti, ne odide živ.“

In res sta pridirjala dva hlapca žužemberške grajščine in vpila, zagledavši in spo-znavši Janeza, da mora Lenčika ž njima nazaj, da ju je poslala gospa, in da bo čutil Janez, kaj da se pravi odpeljavati ljudi.

„Nikar tako ne kričita!“ dejal je Lenko-vičev vojak pred hišo. „Naš gospod potre-buje mirú. Počakajta, da on razsodi, kaj da je prav.“ Hlapca sta se jezila, robantila pol-glasno, a morala sta počakati, kaj da se jima odgovori.

Pred Lenkovičevo posteljo pa so stali gozdar in logar Janez in Lenčika in pripo-vedovali vsak svoje težave; Janez, da je bil že trikrat oklican; da je gospa zadnji dan brez vsakega vzroka preklicala dovoljenje gospodovo zastran ženitve; da se je on na-veličal prositi in čakati; da je kupil po ceni v Žužemberku, kjer je danes vse navskriž, dva konja, posadil Lenčiko na jednega, za-sedel drugega in ušel ž njo.

„Kakor naši Uskoki“, smejal se je Len-kovič. „Ti se tudi tako ženijo. Vsak ugrabi in odpelje izvoljenko tako rekoč po sili.“

„Lenčike nisem nič silil“, pripomnil je Janez in obrnil se, kam da se skriva dekle.

„Naših Uskokic navadno tudi ni treba“, razlagal je Lenkovič; „in marsikatera se jezi, da je nihče ne odpelje. Toda, Lenčika, zakaj vendar nisi hotela ti vzeti gospoda predikanta Sivca, da bi postala gospa?“

„Ker je protestant“, dejalo je dekle.

„Vrlo dobro, da se držiš prave vere.“

„Tudi je pust in siten človek.“

„To tudi še!“ smejal se je Lenkovič.

„In že čez petdeset let star.“

„Vrh vsega drugega! Prav si storila, da ga nisi vzela. Ker je tedaj Lenčikina zve-stoba tako nepremagljiva, da je niti star in pust in siten predikant ni mogel omajati, kaj bomo storili, gospod župnik?“

Župnika je spravilo vprašanje v zadrego; menil je, da cerkvenega zadržka pač ni, a gosposka, gosposka! Na to se treba ozirati, tej se pokoriti; drugače bodo sitnosti, sit-nosti tudi zanj in nove, ko je že starih preveč.

„Gospod župnik“, dejal je vikar, „z vašim dovoljenjem sklenem jaz ta zakon in pre-vzamem vse sitnosti.“

„Oh, če ste tako dobri, gospod generalni vikar!“ razveselil se je župnik in stiskal mu roke.

„Gospa nima pravice zapeljevati podlož-nike v krivo vero in siliti jih v tak zakon.“

„Sploh nobene pravice več“, dejal je Lenkovič. „Gospod je dal dovoljenje in to zadostuje. Tudi je gospejina slava že zato-nila. Žužemberk je last deželnega kneza, in ker je umrl Jurij Turjačan, podeli lahko trg in grad nadvojvoda Karol, komur hoče, in upajmo, da ne pride v pest kakemu prote-stantu. Tudi dobrodušnost ima svoje meje. Briksenski škof je bil tudi podelil blejski grad Herbartu Turjačanu, in luteranstvo se je lepo širilo med škofovimi podložniki; na-zadnje pa so se gospodu škofu vendar od-prle oči, da je dal grajščino mojemu bratu Ivanu, in sedaj kričé protestantje, da so za-tirani, ker morajo dajati nazaj, kar so bili vzeli. Žužemberške gospe se ni treba nič bati.“

„Torej ni nobene ovire več, oče“, dejala sta hkrati Janez in Lenčika in prišla ga vsak za jedno roko.

„Oh, najhujši zakonski zadržek še“, vzdihnil je oče. „S čim se bodeta pa živila? Na konjih vendar ne moreta po svetu. Niti jaz nimam doma, niti vidva.“ Spustila sta roki in tiho pobesila glavi.

„Oh, kako je star človek pozabljiv!“ udaril se je župnik ob čelo in stopil v sosednjo sobo. Takoj je prinesel vesel med pobito družbo, ki je premišljevala, kako bi se dalo pomagati, mošnjo denarja z besedami: „Dota je že tu, oče Brodnik!“ in izročil mu je zapuščino nesrečnega Gregorja.

Popolno bi bilo veselje ubogih pregnancev in onih, ki so čutili žalost in srečo z njimi, da ga ni zagrenil spomin tako grozno umorjenega mladeniča. Tišino in molk je pretrgal vojak, ki je vstopil z vprašanjem, kaj da naj se odgovori žužemberškima hlapcema.

„Naj rečeta doma“, je dejal Lenkovič, „da se lepo priporočamo gospe, in da je povabljen pojutrišnjem na Lenčikino poroko kot teta.“

Res so obhajali čez dva dni veselo poroko. Cerkveni obred je opravil vikar Polidor, in drug je bil Lenkovič, ki je bil že vstal in nosil roko v zanjki. Pregnane Brodnikove je vzel on v svojo službo ter jih poslal na Otočec.

Minul je dober teden, in Lenkovič je že mogel sesti na konja. Pustil je jednega vojaka v župnišču, da ne bi strahu skoprnel stari župnik, ter se napotil z vikarjem Polidorjem na trdni grad Mehovo.

Zvečer sta došla na grad in v večernem hladu sedela na utrdbi poleg velikega topa, gledala proti Novemu mestu doli in menila se o časih, žalostnih za cerkev in državo, in kako bi se pomoglo, da bi se katoličani ne dali slepo voditi od oblastnih in kričavih nasprotnikov, ampak pogumno branili svoje versko prepričanje. Želela sta deželi krepkega škofa: ne takšnega, ki ga vse rado ima, ampak pastirja, ki živi med svojimi ovci in jih varuje volkov; želela sta odločnega deželnega glavarja, ki bi vladal v zmislu habsburških knezov, ne po navodilih samopašnih veljakov, in kakor se že prigodi, vpletlo se je med pogovor tudi nekaj medsebojnih poklonov. Nastal je molk, da se je slišalo korakanje stražnika na stolpu proti hrvaški strani, in sedaj pa sedaj hreščanje lesa, ki se je usedal na grmadi iz nova pripravljeni, da se zažge ob nevarnosti.

Najedenkrat pridirja pod grad na spe-njenem konju poročnik in kmalu za njim drugi in tretji.

„To pomenja kaj posebnega!“ zavzel se je Lenkovič. „Trije poročniki, drug za drugim. — He, Marko, kaj prinašaš dobrega?“

„Milostljivi gospod, malo dobrega, veliko zlega“, klical je poročnik. „Naša vojska je poražena pri Budačkem ob reki Radonji. 200 mož je padlo, 2000 je ujetih.“

„Velika nesreča!“ vpil je od daleč drugi poročnik. „Deželni glavar je ubit, njegov sin ujet in le štirji ljudje so se rešili.“

Po belokranjskih hribih so že goreli kresovi, in stražnik pod gradom je kresal ogenj, da zapali mehovsko grmado. Kmalu se je vzdignil pod gradom dim do grajskih lin, in trop konjenikov je zdivjal z grajskega dvorišča proti metliški strani, da bi zavračali male oddelke sovražnikov in velike nanzanjali. Tretji poročnik je potrdil poročila prvih dveh in dodal, da se je vzdignil Ferhad-paša z vso vojsko, popolnoma premagavši deželnega glavarja, nad Metliko.

Lenkovič je nadziral v gradu priprave za sprejem pribežnikov in za turški naskok, poslal brzega konjenika v Novo mesto, odkoder je šlo poročilo naprej v Ljubljano in v Gradec, in izpraševal ogleduhe, ki so jeli prihajati iz gorjanskih gozdov z vsakovrstnimi novicami. Zapisati je dal, kar je bilo važnega, in poslal jih z novimi naročili po stezah in prelazih.

Sporočila se je bila žalostna istina. Prva nesreča krščanske vojske je bila, da se je ni mogel udeležiti Lenkovič. Nobena reč ni tako navduševala vojakov kakor njegova mladeniška smelost in neomajno njegovo zaupanje v Boga in v sebe; nobenega poveljnika tudi niso tako ljubili. Saj jim je bil Lenkovič pomočnik in tolažnik v vseh nadlogah: v miru vesel družabnik, v bojni vrsti zvest tovariš, čigar sokolje oko je najbolje spoznalo, kje da treba zgrabiti nasprotnika, in čigar težka roka je prevzemala najnevarnejša dela. Pač je bil tudi Turjačan pogumen in izkušen vojak, a lotevala

se ga je zadnje dni malosrčnost in otožnost. Čez dan je premišljeval domači razpor; bolela ga je zavest, da ne vlada dežele v duhu in po volji deželnega kneza, in da bo morebiti vendar ves njegov trud za lutrsko vero brezuspešen. Po noči je vstajala pred njim podoba grozno umorjenega sorodnika, iz čigar srepih oči so se usipale sive strele strastnega sovraštva in se zabadale v njegove prsi, in v sanjah je čul zamolkli ropot, ko se je zgrudil Gregor smrtno zadet na mrtvo očetovo truplo, ki se je braneč sklonilo nad sinom in s krvavo osveto pretilo morivcu. Tudi noč pred bitko ni bila mirna. Iz spanja je planil Turjačan, zmočen od strahu in groze, in ni si več upal zatistiti očí, da ne bi zopet zagledal strašnega sorodnika. Pred zoro je ukazal sedlati konje, miril in tolažil sina, katerega je bila preplašila očetova otožnost. Brez upa zmage se je spustil v boj, kjer odločuje bolj odločnost in mirnodušnost nego moč. Bojeval se je hrabro kakor vselej; a obkolili so ga sovražniki in odsekali mu glavo, pobili ali polovili in odgnali so v sužnost skoro vso vojsko in ujeli tudi sina Turjačanovega.

Drago se je morala odkupiti glava in trup, da se je moglo pokopati v Ljubljani. A odsekani glavi so bili Turki odrli kožo ter jo natlačeno poslali kot znak slavne zmage v Carigrad. Pozneje se je odkupila tudi ta ter se hrani še dandanes v turjaškem gradu; takisto drago se je morala plačati oprostitev Herbartovega sina.

Za gmotno blaginjo dežele je bil ta poraz velika nesreča; zakaj zopet so pridrli Turki, naskočili in vzeli mesto Metliko, požgali ondi vsa poslopja in pobili ali odvedli v sužnost vse prebivavce. Še hujši udarec pa je bila smrt Herbartova za kranjske protestante; ž njim se je bila zgrudila v prah njih najmočnejša opora. Katoličani so dobili pogum, da so začeli braniti pravice svoje vere in ustavljati se lutrskemu plemstvu. Še sedem let, in postal je l. 1582. generalni vikar Polidor Montanjana prošt v Novem mestu, potem še deset let, in postal je l. 1592. baron Jurij Lenkovič deželni glavar na Kranjskem, in še pet let, in postal je l. 1597. Tomaž Hren škof ljubljanski, in Lutrovi veri na Kranjskem je zapel mrtvaški zvon.

O ta testament!

(Novela. -- Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

VII. „To niso igrače!“

V soboto večer je bilo. Mesec je poseval izza redkih oblakov, in rahel zahodnik je hladil ozračje. Bila je noč polna poezije, ki tako zmagovito objema z mehкими rokami duše bogatinov in siromakov, gospodov in kmetov, ki navdá dušo mladeničevo, da vriska in poje tje v noč, in daje ljubezni moč in pogum, da poišče svoj vzor.

Ivan Debeloglav se po večerji obleče v kamižolo, in namesto v seno na svisli zavije po stezi v dolino.

Deklica iz Samote mu ni hotela iz glave; vrh tega je še čutil, da je njen dolžnik, ker se ji je bil zadnjič pozabil zahvaliti; niti njenega imena ni vedel. Hej, zato je bilo treba res stopiti z Višave v Samoto. To bi morda storil še kdo drugi, akoravno bi ga ne tirala tje hvaležnost. Nehvaležnosti pa mlad človek neče pokazati nasproti lepemu dekliču . . . Pot v Samoto se je Ivanu zdela kratka, zakaj spremljalo ga je veselo, hrepenče srce . . . Toda? . . .

Ko pride v Samoto, se mu je zdelo, kakor da je prišel k ograjenemu vrtu, v kate-